

SLOVÁK

PRÍSPEVKY
K OBJASNENIU SLOVANSKEJ OTÁZKY V UHORSKU
OD M. M. HODŽU V. D. M.¹

Motto:

Hriech na Uhriech a pokuta v Poľskej.
Slovenské príslovie.

PRAHA 1848

Expedícia Slovanských ústredných listov

1. Všechny údaje uvedené v tomto návodu jsou platné pro všechny typy
 zařízení, které jsou v současné době v provozu. Pokud se jedná o starší
 typy, mohou být některé údaje odlišné.

2. Před použitím tohoto návodu si přečtěte všechny důležité informace
 uvedené v tomto návodu a v příloze.

3. Pokud máte jakýkoli dotaz, obraťte se na svého prodejce nebo na
 servisní středisko.

4. Tento návod je vydáván jako součást dodávky. Pokud jej máte
 ztracen, můžete si jej objednat u svého prodejce.

5. Pokud máte jakýkoli dotaz, obraťte se na svého prodejce nebo na
 servisní středisko.

6. Pokud máte jakýkoli dotaz, obraťte se na svého prodejce nebo na
 servisní středisko.

7. Pokud máte jakýkoli dotaz, obraťte se na svého prodejce nebo na
 servisní středisko.

8. Pokud máte jakýkoli dotaz, obraťte se na svého prodejce nebo na
 servisní středisko.

9. Pokud máte jakýkoli dotaz, obraťte se na svého prodejce nebo na
 servisní středisko.

10. Pokud máte jakýkoli dotaz, obraťte se na svého prodejce nebo na
 servisní středisko.

DER SLOWAK

BEITRÄGE
ZUR BELEUCHTUNG DER SLAWISCHEN FRAGE
IN UNGARN
VON M. M. HODZA V. D. M.

Motto:

Hriech na Uhrlech a pokuta v Poľskej.
Slowenisches Sprichwort.

PRAG 1848

Expedition der Slawischen Centralblätter

Nebeské kráľovstvo trpí násillie, a tí, ktorí činia násillie, uchvacujú ho.

Kristus.

otopse@watson.sk

otopse@watson.sk

Text body of the email is not visible in the preview
The email is not visible in the preview

otopse@watson.sk

otopse@watson.sk

otopse@watson.sk

otopse@watson.sk

Možno prichádzam príliš neskoro s touto vecou, ale predsa len prichádzam. Možno by mohla aj vystať, ak by sa to dalo pri hrozných bolestiach mysle, ktoré musíme pretrpieť pri nevýslovnom nešťastí a zlom osude svojho ľudu. Ono sa človeku aj uľahčí, keď sa môže poriadne vyrozprávať. Ľudomilní čitatelia, prijmite priateľsky bolesťou stenajúceho hosta a nepozastavte sa na tom, ak sa na týchto stránkach jeho horekujúce ústa tu a tam skrivia k irónii a satire. Vskutku je celý maďarizmus so všetkými svojimi činmi a výčinmi nie nič iné, ako satira slovanského nešťastia v starej dunajskej praslovanskej zemi. Lebo viďte hrozné mocenské požiadavky maďarizmu: „Dve tretiny Slovanov musia štátne, politicky a národne zmiznúť, navždy zaniknúť v maďarskej jednej tretine!“ Čože, nie je to trestuhodný atentát na celú európsku trojbratskú románsko-germánsko-slovanskú rodinu plemien? Nemci majú voči Slovanom veľký dlh. Dobré, možno prideme čoskoro k jeho uzávierke. No moje srdce, ktoré som s takou oddanosťou pripäľ na európsku vymoženosť nemeckého svetového ducha, modlí sa a dúfa v Bohu, že sa nemecko-slovanské zúčtovanie stane v rozumnej moci milosti podľa Kristových kébesových tabúl.² Ono je predsa najvyšším záujmom trojbratskej rodiny európskych plemien. Bratia sa medzi sebou vari predsa len dorozumejú a mnoho si aj odpustia. A čo je vlastou ich všetkých, ak nie kresťansko-európske, božsko-ľudské vzdelanie? Je to predsa najvyšší záujem trojbratskej rodiny európskych plemien. Preto chceme, ba musíme sa my Slovania zrodiť z románsko-germánskej matky vzdelanosti, aby sme mohli žiť ako synovia Slávy a vnukovia Európy. No, viďte teraz, bratia, ako neeurópske maďarsko-fínske plemeno, ktoré sa nám natíska za pána, chce strhnúť ôsmu časť vášho bratského plemena na svoj Európe cudzí spôsob. Ako? Keby už muselo k tomu dôjsť, či by sme neprijali radšej tisíckrát germanizmus, to znamená svoj vlastný európeizmus, ako čo len jedenkrát maďarizmus, to znamená nám cudzí, áziatský uralský sibírizmus?!

A naozaj — teraz i na večné veky! A čo, prepánajána? My a naše deti *musíme*, áno, musíme sa maďarsky učiť, aby sme smeli štátne, politicky,

a teda aj sociálne existovať. A aký životný prospech máme z toho? Boh vidí, že vôbec nič, celkom nič, jedine osobité sufixy maďarských slovných koreňov. Áno, viďte naše nešťastie, viďte satiru nášho nešťastia! My a naši potomci máme, ba musíme sa celé roky moriť s nakázanou nám maďarskou rečou. Nuž a táto vec je pre nás, pre vás, pre európanstvo, hádam s výnimkou odborných filológov nie hodna nijakej námahy. Mali by nám i našim nešťastným deťom ľudským spôsobom predsa len dožičiť, pretože sme až doteraz nemohli byť samostatní, aby sme aspoň mohli vstúpiť do služieb pánov európsko-ľudskej vzdelanosti. Nuž a, hľa, priatelia, nútia nás, takých ľudí, slúžiť takému národu, ktorý ani len nevidel chrám vzdelanosti, na ktorého schody sa náš národ už chystal vystúpiť. Povážte len, akú nevýslovnú námahu musí vynaložiť naša slovanská mládež, aby si osvojila európske svetové reči ako kľúč k politicko-sociálno-vedeckej abstraktnej reči! No my a naše deti podrobujeme sa tej námahe s pilnosťou, radosťou a vytrvalosťou, lebo dobre vieme, že jej odmena v lone staromaterinskej Európy je nádherná a veľká. Teraz však máme sa my, uhorskí Slovania, starí i mladí, namáhať s maďarskou rečou, ktorá nemá literatúru a nič neznamená v umení a vede, zatiaľ čo by sme sa mohli naučiť nemecky a francúzsky a mohli by sme sa tak rečovo zbatať s ostatnými Európanmi. Nie je to satira slovanského nešťastia v Uhorsku? Celkom iste. No nie je to atentát na európanstvo? Istotne.

A keby ešte len zostalo pritom, že by nám maďarizmus natiskal a natyranizoval len túto ošklivú, nepotrebnú jazykovú námahu, to by Slovan vari ešte mohol zniesť. No nám natiskajú maďarizmus s celou štátnou mocou a formálne nám berú našu materinskú reč; robia obrovské prípravy, aby našu slovanskú podstatu a element celkom potlačili a vyničili! Nie je to dvojnásobná potupa, s akou nám maďarizmus nanucuje najväčšiu farchu a nijako nám nedovolí, aby sme tú farchu my ako *my* znášali? Viďte satiru tohto nešťastia! Ja vás prosím, majte predsa poriadok v tom, aby sme tohto tvrdohlavého atentátnika na naše európanstvo skrotili. Všetko sa zvrtné na tom, aby sme sa umúdrili a doprosta mu povedali: „Počuj, Maďar, ty si hosťom u nás v Európe, no nerob to tak tatársky divoko. Hovor, spievaj, rozkrikuj sa v svojej reči, ako len chceš, ale neohŕňaj nos nad nikým, kto nehovorí tak ako ty. No a najmenej smieš to žiadať, aby sme my všetci zamkli a rozkrikovali sa len na ten tvoj spôsob. Buď pekne ticho alebo choď domov.“

Nemeckí bratia, keby ste len neboli stisli krvou postriekanú ruku Maďarovu, aby ste sa s ním spojili na to krvavé rozprášenie prvého Slovanského zjazdu! Viete vy, čo ste urobili? Prekliata ruka jedného Maďara (ja som ho videl) prvá vystrelila na vojakov! Bohvie, kde ešte vyvolá ozvenu tento fatálny výstrel! Je vari ešte čas, aby ste sa dorozumeli so Slovanmi

a — ak tým neopovrhnete — zmierili sa s nimi. Lebo, naozaj vám to hovorím, my sme prichádzali vám v ústrety s otvoreným, pravda, pre stáročia trvajúce utláčanie trochu hlasno bijúcim srdcom, a naraz proti týmto srdciam letia Windischgrätzove bomby a granáty, zasahujú nás a hádžu nás až do Moskvy. Zhromažďujeme sa a prichádzame zase späť. „Tu je naša ruka!“, ak je totiž nie už „príliš neskoro“. Bohu poručené! Majte sa dobre všetci. Na brátske a šťastnejšie dovidenia, ak my Slováci unikneme maďarským potupným šibeniciam a temniciam!

M. M. H.

Praha, 12. septembra 1848

Odkedy gróf *Stefan Széchenyi*, tento aristokraticko-politický reformátor Uhorska vyslovil, že na úplné pomaďarčenie Uhorska stačí jeden ľudský vek a že v tomto ohľade všetko záleží len na tom, ako sa použijú existujúce prostriedky a historicky založené násilie, aby sa dosiahol tento veľký štátny cieľ — od tých čias sa mocní duchovia niekedy tajne a niekedy zjavne dali na toto domnelé dielo spásy a s katónskou streštenosťou a tvrdohlavosťou sa usilovali systematicky vykonávať a presadzovať to „*ceterum censemus, Slavos esse magyarisandos*“.³ Slová a činy týchto na to odhodlaných mužov, podporovaných všetkými k sociálnemu a politickému životu patriacimi prostriedkami, sú vlnami onej potopy, ktorá teraz hrozí Uhorsku naveky pohltiť. Tieto slová a činy tvoria tak mnoho hriechov proti jedinému, dlhohzbievajúcejmu, ale spravodlivému Bohu. Nuž a ktorý iný Boh by mohol pomôcť Uhorsku, keď od toho pravého sa už odvrátili? Je to boh Maďarov, ktorého sa v Uhorsku politicky a diplomaticky tak často dovolávajú? Vskutku je už pri tom, že sa ho Iudia chystajú zabíť.

1.

Osvietení priatelia ľudstva, a teda i každého národa, a tak aj môjho slovenského, nechcem vás obťažovať rozprávaním a špeciálnym vypočítavaním týchto skutkov. Ich meno je légia a ich register siaha od Tatier až po Zemun.

Ako ručiteľa za to uvádzam spomenutého grófa *Széchenyiho*. On najprv vyvolal všetkých démonických duchov pre maďarizmus a podobne ako ten čarodejníkov učení nemohol späť začarovať ich vlasti nebezpečné činy. Neskoršie vo svojich spisoch, ako sú *Lud východu* a *Akademická reč*, daromne sa zo všetkých síl namáhal zahatiť rozbehnuté mysle. Ako svedka uvádzam celú maďarskú žurnalistiku, ktorá je vyjadrením toho ducha, písomným dokumentom tejto strany, ktorá k svojim nezákonným násilným činom odňala nebu ešte aj faklu verejnosti, len aby uľahčila tomu, aby už všetko nemaďarské zaniklo v plameňoch. Bol to formálny žurnalistický teroriz-

mus, o toľko horší, že vtedajšia stranicky uskutočňovaná cenzúra, nabádaná na to najvyššími krajinskými úradmi, mazala maďarizmus ako maznáčika, pričom nielen potláčala takrečeno každé vyjadrenie inej domácej národnosti, ale nedovolila uzrieť svetlo ani mnohým ospravedlneniam, protestom a opravám. Ak je mravne oprávnené, súdiť človeka nielen podľa jeho skutkov, ale aj podľa jeho slov, mužovia maďarskej žurnalistickej verejnosti budú súdení súdom, ktorý bude o to ťažší a prísnejší, o koľko je zo strany potlačenej a týranej stránky ľudsky pochopiteľné, že ona pri novom prehrešení sa protivnej stránky vyhrabe aj jej staré hriechy a každé základné obvinenie stáva sa ťažším na podklade trvalého, nezmazateľného, čierno na bielom existujúceho písma. Veď maďarská žurnalistika bez ostýchania roztrubovala, ako tu a tam, na istom mieste a na sto iných miestach slovenská a nemecká materinská reč na zakročenie stoličných alebo mestských úradov bola zahnaná, z ktorých kostolov a škôl cudzie reči (takto sa pánom ľúbilo nazývať nemaďarské reči) boli už vykázané, ako v cirkevných a politických zhromaždeniach starí, šediví, čestní a vysokozaslúžilí ľudia boli potupení len preto, lebo nechceli, ba ani nemohli upustiť od prác vo svojich dôležitých cirkevných a štátnych úradoch a na staré kolená neabsolvovali štyri gramatické kurzy maďarskej rečovej výučby. Táto žurnalistika bez-
trestne obviňovala najmä predstaviteľov slovenského ľudu z protištátnych piklov, z velezrady a zrady krajiny, a to len preto, lebo aj v Uhorsku, v tejto niekdajšej praslovanskej krajine, kde vždy bolo viac rečí, slovan-
sky cítili a za Slovanov sa aj vyhlasovali.

2.

Čo je zatým a čo je ešte horšie, tieto snahy proti prirodzenému právu potvrdzuje a činy maďarskej strany dokazuje správanie mnohých politických a stoličných vrchností a mnohých jednotlivcov medzi stoličnými úradníkmi. Oni prevzali na seba ad majorem gentis gloriam et uberius emolumentum⁴ slovenské a nemecké obyčaje, reč a odev, skrátka celú slovenskú podstatu ex officio⁵ ohovárať, donucovať na maďarskú sola salvifica,⁶ maďarskú reč palicami vtíkať, ľudových učiteľov a učiteľov mládeže upodozrievať, najčestnejších z nich pred ľudom zo strašných zanedbaní a zločinov obviňovať, pri daných príležitostiach surovo sa na nich rozkrikovať, vyhrožovať sa im zosadením, väzením, proskripciou, šibenicom a mečom, a keď to inak nepôjde, pri vypuknutí protirakúskej revolúcie v Uhorsku (ktorú maďarskí prepiaťci otvorene hlásali), všeobecnou masakrou. Žiadate na to dôkazy! Áno — veru tak — ja vám môžem rozpovedať len svoju vlastnú skúsenosť, aby som vás ubezpečil o tom, čo sa stalo mne a so mnou rovnako zmýšľajúcim priateľom. No musím vás aj na to upozorniť, že uhorské

aristokratické municípiá boli určitým druhom politicky a sociálne uzavretých republik, na povrchu ktorých síce vystupovali skvelé právne a samovládne nároky, ale nižšie régie boli ponuré ako benátske kazematy, v ktorých na veky zanemelo mnoho žalostných nárekov neviny. Keď raz niektorú stolicu pochytil tento duch výlučného, privilegovaného nacionalizmu, tam sa aristokracia ako pevne uzavretá falanga stavala proti slovanskej podstate. Okrem toho každú prípadnú prepiatosť a každú nespravodlivosť, ktorú samovládovia spôsobili nášmu prehnane trpezlivému a dobromyseľnému ľudu, absolutistická domýšľavosť zveličovala a pri nahodilom trúchlivom zvuku stíhal ju trpký posmech samovládca a akoby úder z milosti hnev v srdci zastrašeného človeka z ľudu.

Daromné boli všetky žaloby, všetky pokračovania podľa práva, lebo maďarizujúca šľachta sa s náboženským zaničením neochvejne pevne pridržiava onej politickej dogmy: *Uhorsko môže byť len vtedy šťastné, keď bude celkom maďarské*. Isteže, keby Slovania zaviedli nový druh procesov, procesy o rečových donucovaniach, tak by sa krdeľ uhorských advokátov, táto ozajstná zberba maďarizmu, majúci po ruke tisíc a znova tisíc dokumentov o rečovej nespravodlivosti, ako aj naši nepriatelia, alebo i naši neutráli, ktorí vždy a neprestajne len dôkazy žiadajú od nás Slovanov, presvedčili o tom čierne na bielom. Lenže tak, ako predstupujeme s našimi sťažnosťami pred súdnu stolicu verejnej mienky, nemôžeme vždy predkladať pádne osobitné dôkazy o mnohých prípadoch nespravodlivosti, lebo sú pochované v hlbokom tichom mori trpezlivosti slovanského ľudu.

3.

Chcete predsa len počuť, čo všetko nám odpovedali na naše námietky, prosby, ohradenia sa, protesty a repliky? Že je to duch času v Uhorsku; vyžadujú to politické cieľe; je to vôľa vlády. My vraj sme panslavisti, rusisti, štátu nebezpeční agitátori; sme blázni, a nezmyselní, keď sa zaujímate o slovanský národ, pretože vlastne niet nijaký slovanský národ a tomu podobné. Podľa toho môžete teda vidieť, čo sme docielili so všetkými svojimi dôkazmi o činoch, žalobami a procesmi. V najlepšom prípade iste len to, čo Vesprímska stolica v jednom podobnom prípade dala hrozne týraným Slovanom ako rozhodnutie z milosti. Niektorí z vás iste viete, že slovenskému zboru v Lajoškomárne nanútili za kazateľa Maďara, ktorý vôbec nevedel slovensky. Slovákom prišlo na myseľ, aby sa tomu sprotivili a stolica ich dala — palicovať. Keď nato kráľovské miestodržiteľstvo podľa podania ukrivdených ťahalo na zodpovednosť stoličnú vrchnosť, ona odpovedala: „*Talia requirit linguae nationalis dignitas*“, to znamená, aby sa maďarskej národnej reči dostala česť, musí sa takto pokračovať a protiviacich sa Nemaďarov palicovať. Je to Bohom zatratený spôsob ľudového vzdelávania!

Povie sa síce, že sú to jednotlivé vytrhnuté skutočnosti, ktoré ako také nemožno zvažovať na celý maďarský národ. Ja to ani nechcem robiť, len si dovoľujem pýtať sa, či podľa vytrhnutého pazúra nemožno poznať a posúdiť dravého netvora? Neslobodno preto prenáhlene ospravedlňovať celý takzvaný maďarský národ! Kto bol totiž tým národom v Uhorsku? Rozhodne len aristokracia,⁷ nech už bola slovanského, nemeckého alebo valašského pôvodu. A kto zmýšľal tak po maďarsky, ak nie práve oni? Jednotlivé výnimky tu nič neznamenajú. Veď keby medzi tisíc nemúdrymi nebol aspoň jeden múdry, všetci by museli zahynúť pre nedostatok rozumu a svetla.

Maďarský ľud, to znamená obecný ľud tu neberiem do úvahy, lebo s ním je to tak, ako hovorí porekadlo: „Od hlavy ryba smrdí.“ Je to hrozná odvaha, tento ľud sfanatizovať a podnietiť jeho prastarú nenávisť k Slovanom. Tento ľud, ktorý má medzi svojimi národnými prísloviami aj toto: „Slovák nie je človek“ a: „Sprepadený Nemec, smej krajiny“,⁸ tento ľud spieva aj národnú pieseň:

Adjon Isten a mint volt,

hogy szolgáljon a magyarnak mind a német, mind a tót.

To znamená: Bohdaj, aby bolo tak ako prv, žeby tak Nemec, ako aj Slovák slúžil Maďarovi. — Ono na to povedia naši nepriatelia a naši neutráli: „Toto je kmeňová nenávisť, ktorá je viac alebo menej historicky vžitá u každého ľudu.“ — To je možné — ale ja sa pýtam, načo sú potom v Európe nebesia obliehajúce mocenské nároky civilizácie, ak nie nato, aby sa takto zmýšľajúci ľud alebo nakoľko je to možné podobrotky naučil na niečo lepšie, alebo aby sa trestal duchovne zmocneným, svätú ľudskosť všade brániacim ramenom? V tejto Bohom pohýbanej Európe ide o to, že sa otázky človečenstva nebudú vybojovávať a dojednávajú medzi korunovanými a rozlične privilegovanými jednotlivcami, ale medzi celými národmi. Je preto veľkou povinnosťou, aby sa národy navzájom naučili poznávať nielen cez svojich reprezentantov a ich vypočítavé reči, aby sa zjednocovali a federovali bez podozrenia a bez ohľadu, ani nie tak obozretne, ako to robia jednotlivci. No aj to je povinnosťou, aby sa navzájom a celkom preskúmali a pýtali: „Defmi akého ducha ste? Ak je to duch ľudskosti, ste našimi bratmi a my vašimi. Ak nie, sme si navzájom cudzí.“ Ak sa budú národy spájať z iných príčin, napr. len z hmotných záujmov, a nie výlučne a jedine na podklade slobodného, kresťanského, jednotného človečenstva, všetko v Európe pôjde zase starohistoricko-pansky a panovnícky, diploma-

tický a politický, a nie ortodoxno-katolícky,⁸ čiže nebude to všeobecná a čistá sloboda. Preto je na čase, aby sa uviedli preliminárie k tejto humannej pacifikácii na báze rovnoprávných národností. Na dobrý začiatok treba preskúmať zmýšľanie niektorého národa aj z jeho národných prísloví. Lebo ako je sám človek štýlom, tak je sama reč národom. Preto mi naši nepriatelia a neutráli ani nemôžu tak veľmi zazlievať, keď tu vymetiem domáci krám maďarského ľudového neglizé a hoci aj pod juháskou bundou vyskúšam ľudové zmýšľanie, ako sa ono v ľudovom slove osvedčene prejavuje za humanitu alebo proti nej. Nuž a čo tým zamýšľam? Nič iné, len aby som — pre podopretie svojich výrokov o nehumánnom smere maďarskej národnej strany a jej zločinoch — vyberal slová priamo z úst tohto prehnaného nacionalizmu a utláčateľov slovanskej národnosti v Uhorsku nechť svedčíť samých proti sebe. Nie som síce povolaný povedať to našim národným nepriateľom, ktorí od nás ešte vždy požadujú dôkazy o bezpráví páchanom na Slovákoch, ale predsa im môžem povedať: „Tu, hľa — je milión dôkazov —, vy sami ste to bezprávie. Vy už tisíc rokov žijete z bezprávia. Váš pokresťančený turecký rod býva právom pästi na krvou pohnojených poliach potlačeného starého dunajského Slovenska. Vy chcete jeho potomkov teraz orabovať už o to jediné, čo im ešte zostalo, o ich najvlastnejšiu duchovnú prírodu, o reč. K historickému tisícročnému bezpráviu podmanenia vy pripájate ešte morálne bezprávie nenávisť, a napokon ešte aj verejne vyhlásený výhľad na úplné zničenie. Ako sa vám a vášmu rodu bude viesť v deň blížiaceho sa európskeho súdu národov? Uznajte predsa. — Veď nie korunované hlavy, ktoré vládli nad vašim i našim kmeňom, prehrešili sa na našom rode, ale vy sami ste to urobili. Vy sami ste sa podujali proti slovanskému národu na toto posledné a najhoršie, pretože je duchovné ťaženie na spustošenie a zničenie.“

5.

Aby ste sa dokonale presvedčili o násilných opatreniach a nespravodlivostiach maďarskej strany v Uhorsku, vezmite do úvahy len zákonné články o maďarskej reči od roku 1836 inkluzíve až do roku 1848. Sú to články, ktoré táto strana presadila napriek všetkým vtedy už ohláseným odporom zo strany ostatných národností. Tieto články sú teraz v uhorskom zákonníku ako početné *claves trabales*,⁹ ktorými celý zákonodarný zbor priklincoval svoj štátnický nerozum a zavesil ako výstražné znamenie na stenu panantropickej dejinnej dvorany. „Discite iustitiam moniti et non temnere gentes“,¹⁰ privolávajú v týchto článkoch prikuté tóny maďarských zákonodarných Tézeov a Piritoov potomkom, zostupujúcim do tienistého sveta minulosti. Tieto články vytvorili totiž v Uhorsku nevýslovné zlo, ony

celkom podkopali vieru v štátnický rozum a spravodlivosť. Ony vyzdvihli na nádherný trón Uhorska maďaresku, beztak už z domu nenávidiacu iné národnosti a zákonom privilegovali a sankcionovali jej hrozné prechmaty. Ony rozdelili rodiny a hodili do domov, dedín, miest a stolíc plameň národnej roztržky, hroziaci všetko pohltiť. Ony sú posledným triumfom titánsky sa tváriacej aristokracie, v moci ktorej sa teraz v Uhorsku tak krvavo sklamali. Tieto články sú najmladšie deti onej nefudskej rodovej lásky, ktorá sa svojim praorgánom, grófom *Széchenyim*, o tom heslovite vyjadruje. „Mindent vérünk megtartására“, totiž všetko na udržanie našej krvi (maďarskej rasy). To je potešenie onej plnokrvnej pýchy, ktorú teraz púšťajú do žíl Uhorska, aby sa ňou uzdravilo.

Krátky, hrozný obsah týchto článkov je: všetka verejnosť, všetky úradné veci, každý v legislative a administrative sa prejavujúci štátny život, každé vysloviť a napísať sa majúce slovo, ktoré sa týka štátnej veci, každé vyjadriť sa majúce povedomie a každý cit, ktorý sa má prejaviť, každý pohyb politického a sociálneho svedomia, tam, kde to človek najväčšími pociťuje, totiž v dome spoločnej krajiny – všetko to musí byť maďarské. Áno, je to tak: musí byť maďarské.

Tak teda dve tretiny praobyvateľov Uhorska, dve tretiny detí vlasti boli štátnou cestou privedené do nemoty. Lebo veď kto hovorí v Uhorsku po maďarsky? Je to nejaká svetová reč, je ona matkou vzdelanosti pre toho, ktorý sa narodil a nič viac o tom nevie, len že sa narodil zo svojej prirodzenej matky, a preto sa raduje životu – je tým všetkým maďarčina? Nie, ona je reč, ktorou nehovoria ani všetci rodení Maďari. Pred 15 rokmi bola ešte len v materinskom lone a nijako ju nenechali, aby sa prirodzene narodila, ale ju cisárskym rezom nasilu na svet priviedli. Nuž a pre toto nezrelé dieťa reči, ktoré ako onen svojvoľný Euforion v *Goetheho* Faustovi s domýšľavou tvrdohlavosťou rozmazaného decka skáče od Dunaja na Karpaty, odtiaľ zas na roviny slovanského Banátu, na polia Slavónska a Chorvátska, pre toto decko sa dve tretiny praobyvateľov Uhorska majú sami seba zrieť a navždy sa zaprieť? Je to hrozný úmysel, neslýchaná požiadavka, čo je už samo v sebe také nezmyselné, že ho možno chápať len ako opatrenie bezohľadného brutálneho násillia.

6.

V Uhorsku sa veľmi namáhali a namáhajú tento rečový donucovací zákon *historicky, politicky a morálne*, ba čoviac *cirkevne* odôvodniť a ospravedlniť. To je totiž kliatbou násilníckej moci, nech je ona absolutistická alebo konštitučná, že sa najsvätejšej idey človečenstva zmocňuje ako predajnej neviestky a podlizuje sa jej, aby ňou lákala večne mladých synov oslobodeného ľud-

stva. Hovorili a hovoria: „Kto v Uhorsku žije, má a musí uhorsky hovoriť, inak by bol s celou svojou existenciou nezákonnou *contradictio in adjecto*.“¹¹ Francúzsko hovorí francúzsky, Anglicko anglicky atď., a tak má aj Uhorsko hovoriť uhorsky. „Hungari sumus in Hungaria; quod sis, esse velis, nihilque malis.“¹² Nuž a v čom je tu vlastne háčik? Je to meno „Uhorsko“, pre ktoré majú byť celé dve tretiny obyvateľov nielen bez mena, ale aj bez štátneho života. Ale či je to nie to isté, ako keby niekto dôvodil, že Prusko musí, aby si uhájilo svoje historické meno, povýšiť na výlučnú štátnu reč jazyk starých Prusov, približne tak, ako sa ním hovorí na Litve? Rusko by muselo takým činom vyhľadať reč roslagenských Variagov, Bavorsko a Čechy (Böhmen) by museli pozostatky keltskej reči s diplomatickou starostlivosťou pozbierať, aby mohli vskutku národne existovať, atď. Vidíte teda, že je to v Uhorsku nie nič iné, iba ako nominalistické šermovanie, ktorým sa hrdinovia maďarskej strany dopúšťajú násilia? A títo nominalisti nás trýznia, utláčajú nás, prekrucujú a rozrušujú celú a každú dennodennú realitu našej obvyklej reči, našej najreálnejšej duchovnej povahy, našej najprirodzenejšej skutočnosti a pôsobnosti!

Ďalej hovorili a hovoria v Uhorsku, že „rečový donucovací zákon je len analogický zákonu, zachovávanému od čias kráľa Kolomana až dosiaľ, ktorým bolo zavedené diplomatické používanie latinskej reči a bolo po celé stáročia zachovávané. Namiesto mŕtvej reči nastupuje teraz živá maďarčina, a to právom života nad smrťou. Tak sa stalo vo všetkých štátoch Európy. Kto nemal žiadne námietky proti používaniu latinčiny, ako by sa mohol rozumným spôsobom vzpierať proti maďarčine?“ Týmto argumentom väčšinu Slovanov k sebe prilákali a chytili. Slovanov, ktorí sa nemohli pozdvihnúť k idej nacionalizmu a ktorí štátnicko-rečovej modle holdujú ako bohyni svojho života a vykonávajú remeslo svetákov a obchodníkov. Tí stoja teraz v radoch utláčateľov vlastného národa a zúrive bojujú za vštepenný prelud výlučnej jedinej uhorskej národnosti.

My však odpovedáme celkom jednoducho na tento dôvod: *Po prvé:* Latinčinu síce nazývajú mŕtvou rečou, ona však stále obživuje všetky európske reči a jej osvojením dostáva sa kľúč k pokladom nielen starého, ale aj nového duchovného sveta. *Po druhé:* Namietame, že keď sa používanie latinčiny ako stredovekého prežitku stalo v novoveku zneužívaním a politickým nezmyslom — prečo sa staré zneužívanie nahrádza novým? Či sa žije v štátoch tak, že sa upadá z jedného politického nezmyslu do druhého? Akože sa bude štátny život všestranne rozvíjať, keď bude duch ľudu spútaný v starých formách historického právneho dôsledku a starodávnych nešvárův? Je to tá náročná štátnická múdrosť, ktorá monopolizuje ešte aj štátnu reč, aby sa udržala? *Po tretie:* Postavili sme proti tomu celkom analogický prípad. Vytýkame totiž Maďarom: „Vzpierali ste sa

proti zavedeniu nemčiny v Uhorsku za cisára *Jozefa II.*, a tak prečo nám teda teraz tak hrozne zazlievate náš odpor proti zavedeniu maďarčiny? Vari neviete, že nemecká reč už vtedy začínala byť európskou duchovnou veľmocou, a tá by vás doteraz bola urobila o toľko väčšími, ako aj rozumnejšími? Ci je teraz správne a spravodlivé, aby ste vy na nás to uskutočňovali, čo ste predtým sami odsudzovali a zavrhovali ako odporujúce prirodzenému právu? Čo nám vy dáte so svojou maďarskou, výlučne privilegovanou rečou v umení a vede, v sociálnom a priemyselnom živote, keď sme spolu s vami aj tak len politické nuly? Je to ľudsky možné, aby sme sa národne zničili alebo nechali zničiť a nezískali by sme nič iné, iba zlý vražedný nástroj, s ktorým, ak by sme sa rozhodli začať násilnú národnú samovraždu, súčasne príde aj hrozný výhľad: že budeme so svojim nemaďarským ľudom náhodne ešte po celé stáročia v štátnej, politickej a sociálnej agónii?“ No Maďari nám na toto všetko odpovedali s onou prislovečnou národnou frázou, vysmievajúcou sa všetkému právu: „Igazad van, sógor, de senki sem hiszi“, to znamená: pravdu máš, švagor, ale ti nikto neverí.

Ďalej nám hovorili a hovoria, že donucovací rečový zákon sa zakladá na nevyhnutnosti štátnej dorozumievacej reči, pretože dve, alebo, ako by sa v Uhorsku žiadalo, dokonca štyri reči by vzájomné vzťahy, keď aj neurobili nemožnými, ale by ich veľmi sťažili. My Slováci proti tomu poukazujeme na príklad Švajčiarska, ako to bol vyslovil aj nebohý arcibiskup *Pyrker* na uhorskom sneme roku 1840. Odpovedali sme, že požiadavka jednej reči s opovrhnutím druhej, v každom prípade reči, ktorou hovoria milióny ľudí, sleduje byrokratické pohodlie a nádherné prikrútenie stroja. Tam by všetok a každý spôsob ľudovosti života, ako aj rozvoj, ktorý sa má napomáhať, donútený bol ísť na Prokrustovu posteľ cudzích rečových foriem. Ak chceme ľud dvíhať, vzdelávať, nechať mu, aby sa zúčastňoval na živote štátu, musíme chcieť aj jeho reč. Inak nech nikto neľaboce o demokracii, zastupiteľstve ľudu, vóli ľudu, ľudovej suverenity, blahobyte ľudu atď., keď tomu ľudu jeho reč stále tvrdohlave odníma, keď tento ľud v jeho reči nevypočuje a nemým ho robí. Nuž a byť nevyhnutným tlmočníkom ľudu vo verejnom štátnom živote, to je veľmi neprijemné dragomanstvo, ktoré sa síce hodí pre turecký diván, ale nie pre zasadaciu dvoranu zástupcov ľudu v Európe. Keď vy Maďari tak veľmi naliehate na domnele potrebnú jednotu štátnej dorozumievacej reči — dobre. Ak teda tak musí byť, aby sme sa my Slovania kvôli vyššiemu štátnemu záujmu vzdali verejného uplatňovania svojej reči v štáte, tak si prepánajána vezmite takú reč, osvojenie ktorej je hodno tej námahy. Alebo zostaňte pri latinčine, alebo si vezmite nemčinu, francúzštinu. To sú reči svetovej vzdelanosti a nie tá vaša, ktorá ani nepatrí k európskemu rečovému kmeňu a doteraz je takrečeno len filologické kuriózum a predmet vašich jedno-

stranných kmeňových záľub. Nenamietajte predsa, že Uhorsko nemôže existovať bez svojej osobitnej, jedinej štátnej reči. Však sa neprestajne vychvaľujete osemstoročnou existenciou uhorskej krajiny a jej ústavy. Nuž a, hľadte, ktorá reč bola cez práve toľké stáročia štátnou rečou? Latinčina, a Uhorsko predsa tak dlho existovalo pri nej. Nenamietajte pritom, že keby cez tak mnohé stáročia bola panovala maďarčina ako jediná štátna reč, Uhorsko by teraz bolo alebo celkom pomaďarčené, alebo by sa lepšie malo ako jednotné. Nábožensko-cirkevné dogmy nemohli ani svet, ani jednotlivé národy priviesť k jednote, a tak, ako by sa to mohlo stať štátnorečovou unitárskou dogmou? Je to nemožné. A čo sa týka toho možného, minulého, terajšieho i budúceho väčšieho štátneho štastia Uhorska, ak tvrdíte, že aj to závisí od jedinej štátnej reči, poučte sa predsa na príklade viacerých európskych štátov, v ktorých pri jedinej štátnej reči jednako len ešte nie sú tak celkom štátno-blažení. Napokon vám musíme na vaše veľké zhrozenie povedať, že Uhorsko, ktoré bolo napr. za *Anjouovcov*, *Luxemburgovcov* a za *Korvína* najmohutnejšie, svoju moc vôbec neadministrovalo rečovo-jednotne po maďarsky, ale v skutočnosti slovansky. Ak chcete Uhorsko teraz pozdvihnúť, prijmite slovanskú reč a budete úspešnejší so svojimi zastaralými nárokmi na Moravu, Čechy, Halič, Rámu, Bosnu, Bulharsko a Dalmáciu. Ale takto, so svojou rečovo-unitárskou donucovacou dogmou vyvoláte iba národné sekty.

V Uhorsku sa ďalej hovorilo aj ešte hovorí, že v krajine, nazvanej Uhorskom, môže byť síce viac národov (népek), ale štátne môže byť a je iba jeden národ. Tieto národy, ktoré *Kossuth* a jeho cyklopi nazývajú rasami, sú vraj „len súčasťami celku, ktorý sa historicky a politicky menuje *uhorský národ*. Ak sa teda vezme uhorská reč za štátnu reč, tak sa neberie len reč maďarskej rasy ako takej, ale reč celého národa, ako jeho výraz, jeho duchovný typ, jeho viac alebo menej sebavedomá štátna vôľa. Maďarská rasa bude teda v tomto ohľade len prechodným momentom k rozvoju pojmu, hoci aj rečove jednotného národa. Kto chce teda byť Uhrom bez uhorskej reči, správne sa mu stane, keď národne, totiž štátne nemým zostane, pretože sa nechopil orgánu svojho vlastného národa, a tým samým sa zriekol svojej reči.“

My Slovania odpovedáme na túto úskočnú argumentáciu, že trpí na závrat a sama seba prekonáva v opojení závratu. Veď čo je vlastne *národ*? — Nie je to sám ľud vo svojom celku, vzťahujúcim sa k štátu? A čo je *ľud*, ak zase nie celok národa vo vzťahu k sebe samému? Podobné schytraiosti pristanú, žiaľ, takým ľuďom, ktorí chcú byť spravodliví, ale nie podľa večných zákonov ľudskosti, lež iba na svoj vlastný spôsob, vo svojom démonicky zvláštnom a odlišnom správaní, to znamená, ktorí sú z politiky tyraniskí a nespravodliví. Ako keby ľudia, rôzni ľud a národy boli tu len na to, aby ich hádzali do retorty sebeckej štátnej múdrosti, aby sa z nich

destilovali vyššie národno-štátne pojmy! Právo som ja — ja človek, ktorý podľa večnej prírody má to a ono, vlastní to a nenechá si to odňať — takými výrokmi zahluší človek, ktorý si je vedomý prirodzeného práva, všetkých destilátorov štátnych pojmov. Beztak je historicky známe, že kde sa týmto ľudom niečo aj podarilo, zakrátko sa všetko vyparilo, celkom podľa výroku: „Spiritus bol v čerty, ale flegma zostala.“ Tak bolo v Uhorsku. Niekdajšie štyri stavy boli národom, ľud nebol nič, to bola tá sprostá, zaostala flegma. A teraz, keď si vzali demokraciu za jedinú, nepremennú štátnu bázu, chcú naši politickí štátni chemici nepochopiteľným spôsobom flegmatizovať slovanský, nemecký a valašský ľud za nemú národnosť. Naši štátni matematici, na čele so zle počítajúcim ministrom financií Kossuthom, znižujú ich na čísla, robia z nich integrujúce, rovnako mechanické čiastky. A prečo? Pre číry pojem rečovej štátnej jednoty a takého národa, aký v Uhorsku nikdy neexistoval, ani nebude existovať.

A prečo si nárokuje Maďari len pre svoju rasu túto prioritu rasového extraktu rôzneho ľudu, a teda aj národa ako takého v uhorskom štáte? Robia to z dôvodov *historických*, *politických*, ba dokonca aj *morálnych* a *fyziológických*. Pri historickom tvrdia: „Maďar takmer pred tisícročím zaujal túto krajinu a podrobil si praobyvateľské národy, preto má prednostné právo.“ Odhliadnuc od toho, že si Maďari veľmi zle dali zaknihovať toto právo na stranách dejín, ktoré viac značia ako zlá kronika bájaceho Anonymi Belae regis notarii,¹³ všetko sa zvrtné na tom, kto je aj po tisícročí mocnejší. Ak je ním Slovan, tak môže všetkým právom vyhodiť fínsko-maďarského votrelca. Lebo veď čože sú všetky historické výsady, ak nie svojvoľné násilie a právo pásti, proti ktorému sa vedie večná vojna a v tej vojne teraz, keď svetový duch tisícročného násillia vyvracia ako domce z karát, nemôžeme mať vôbec pochybnosť o výhladoch na víťazstvo. Či my Slovania nemáme na peknú dunajskú krajinu historicky ešte odôvodnenejšie nároky, ako vy Maďari? My sme boli predošlí vlastníci a vy ste lúpežníci — to je váš historický právny titul. Ako sa len odvažujete spoliehať sa na to a nechcete vyčkať spätný dobyvateľský boj z našej strany? Nuž dobre, keď už raz tak chcete, nech sa teda začne boj, no keď podľahnete, kto vám zaručí, že vám nebude odmerané práve takou mierou, akou vy meriate?

A to všetko na podklade jasného historického právneho titulu. Dnes mne, zajtra tebe. Dejiny sú boží svetový súd a u Boha je tisíc rokov toľko ako jeden deň. Že to tí ľudia k svadobnej hostine slobody s génium ľudskosti ešte stále prichádzajú v prekliatych historických vetešiach a v predpísaných právnych handrách! Vy právo prekrucujúci dejepísari, hovorím vám, čo je napísané v evanjeliu: „Prečo neprichádzate v slušnom svadobnom obleku? Budete zviazaní a vyhodení do pekelnej tmy, kde je plač a škripanie zubami.“

Maďari ďalej hovoria pri politickom dôvode, „že je maďarská rasa kompaktný neutrálny celok, rečové v sebe jednotná, nárečiami nepodelená pôda, na ktorej by sa najprihodnejšie mohla zjednotiť slovanská, dialektická ľudová väčšina, lebo sa nedá očakávať, že by kedysi zvolila k niektorému dialektu, ako k jedinej štátnej reči.“ — Je to pekné. No čo povieť na to, ak je maďarský rečový terén práve pôdou, na ktorej sa dialektická slovanská ľudová väčšina práve proti maďarizmu môže zjednotiť, ako sa k tomu vskutku už aj blížime? Skutočne, dostanete ešte poďakovanie za to, že ste svojou národmi negujúcou politikou vyvolali práve základnú pozíciu slovanskej národnosti v Uhorsku. My vám blahoželáme k tejto mefistofelovskej činnosti! — No vaša odmena za to je v pekle, s ktorým váš *emir Kossuth* pred tvárou Európy slávnostne paktoval. A čo tam ďalej hovoríte, že slovanská ľudová väčšina len vtedy, keď zmizne v maďarskej menšine, vytvorí samostatné, od rusizmu, panslavizmu a iných -izmov voľné Uhorsko, to je, najmiernejšie povedané, oná pozoruhodná politická blamáž, podľa ktorej vás už v celej Európe poznajú ako pozoruhodné exempláre zlých politikov. Keďže všetko odoberáte tým, od ktorých požadujete niečo tak veľkého, tak im dokonca odoberáte príležitosť a možnosť, aby to urobili. Lebo akože sa môže Slovan, ako sa môže slovanský ľud vyjadriť za Uhorsko, za ten štát a zaň účinkovať, keď v ňom nemá ani svoj vlastný hlas? Čo vy tam rozhodnete de nobis sine nobis,¹⁴ to nás nezaväzuje, lebo my sme tam raz nie a nemáme sa tam čo obracať podľa žiadnej právnej povinnosti, vyjmúc násilia, práve preto, že tam ako Slovania vôbec žiadne právo nemáme.

Napokon pri morálnom dôvode sa Maďari oddávajú fantastickým snom o národných prednostiach maďarskej rasy. Hovoria, ako na sneme roku 1844, že Maďar je zrodený panovať. Áno, vskutku na sneme roku 1844. Lebo vtedy pre potrebu trestného zákonníka vtedajší predseda stavovskej Kúrie, kráľovský personál Szerentsy v jednom snemovom zasadnutí predkladal štatistické výkazy o počte zločinov u každého národa v Uhorsku. Z toho výkazu bolo zrejmé, že väčšina zločincov patrila maďarskej rase, menšina slovenskej a nemeckej. Vtedy vstal jeden vyslanec a, aby uchlácholil svedomie zbožňovateľov maďarského rasového boha, vyhlásil, že medzi Maďarmi je preto mnoho zločincov, lebo Maďari sú narcení vlastne za pánov, majú prebytok všetkého a len z čírej panskej spupnosti pášu bezprávia a zločiny. Áno, tak je to, tak. Kto sa chce presvedčiť, nech si prečíta snemový denník z roku 1844. Áno, je to u Maďarov zaľubenosť do ich rasy, istý druh národno-pohlavnej rozkoše, ktorá aj lepších medzi nimi robí zrovna slepými voči ostatným národom Uhorska. Na to my Slovania odpovedáme, že každý národ má svoje dobré a zlé stránky. Žiaden nie je len preto šľachetnejší a lepší, že je to práve on. Kto z mno-

hých zločincov, vyskytujúcich sa u niektorého národa, usudzuje na jeho veľké prednosti, nech dáva pozor na to, či aj tie prednosti nie sú vlastne len zanechané hriechy alebo hádam vlastnosti surovej povahy, o ktorých nemožno povedať, či sú dobré alebo zlé. Skrátka, proti takému národu, ktorý sa len na to narodil, aby vládol a proti takej matke, ktorá — ako to gróf Széchenyi honosne píše vo svojom diele Világ — rodí samých kráľovských levov, budeme sa vzpierať teraz i naveky. Nechceme byť totiž podrobení a ovládaní, aspoň nie takým národom, ako je maďarský, ktorý my podľa európskych kultúrnych pojmov dosť dobre môžeme pokladať za polobarbarský v jeho šľachtických i nešľachtických beľároch.¹⁵ Inak by sme my Slovania, Nemci a Valasi v Uhorsku museli požiadať mocné Rusko, aby nám sem poslalo svojich *Metjerov*, *Zyrienov*, *Vogulov* a *Baškírov* (ako vieme, všetci tí sú súkmeňovcami Maďarov), aby nás ešte lepšie ovládali a tým hoci aj skrížili naše rasy, aby boli zošľachtené touto opravdivou vladárskou krvou.

Hrdinskí Maďari, ako ich, mimochodom povedané, v marcových dňoch dokonca augsburský Allgemeine Zeitung stokrát stereotypno-epiteticky nazval, majú ešte veľkú budúcnosť, aby boli celkom osobitným vladárskym národom pre demokratickú a republikánsku Európu. Preto spievajú už teraz (a je to dokonca z jednej národnej piesne):

Adja Isten, hogy a magyart
egész világ uralja.

To znamená: Bože daj, aby celý svet Maďarov nazýval pánmi. Ó, ten hrdinský nabubrelý zmysel! Či nezahyniete práve naň, pri svojej neuveriteľnej zaslepenosti a nadmiernej prepiatosti?

7.

Napokon hovorili a hovoria v Uhorsku, aby odôvodnili rečový donucovací zákon — čo? Dajte dobrý pozor, vy konštitučníci, zákonodarcí, zástupcovia suverénnym nazývaného ľudu — hovorili a hovoria: Dobré, máte pravdu, vy Slovania, ale nikto vám nebude veriť, nikto vám nemôže veriť, nikto nebude dbať na vaše právo. Zákon je už raz tu, a tak ho treba poslúchať. Kto môže byť proti tomu? Stavby to chcú, vláda to chce, panujúci národ to chce, a o týchto troch možno len to úctivo povedať, čo istý básnik povedal o rímskom cisárovi: „recalcitrant undique tuti.“ To znamená, kto sa proti moci postaví, zahynie pod jej údermi. Vy Slovania máte právo, a my to uznávame. Ale pozrite, vaše právo, už či ho vy nazvete prirodzeným, ľudským alebo rozumovým právom, je veľmi nepohodlné panujúcemu

národu. Pre vyššie štátne ciele musia ľudia i celé národy slúžiť ako prostriedok a obetovať ešte väčšie veci, než je ich zápečnícka národnosť. „Pozrite, pán farár — povedal mi terajší župan lipťovský — ja som Slovák, povieť to všade, aj pred najhorším a najhorlivejším Maďarom. (Ó, aký je to veľký slovenský syn Slávy!) Ale keď krajinský zákon, dajte pozor, keď to krajinský zákon dnes rozkáže, aby si zajtra všetci Slováci nosy odrezali, tak ja sám naostrím dnes svoju britvu a zajtra vykonám moc zákona na vás ako na prvom. Lebo mne je krajinský zákon svätý, a vidíte, ja som Slovák.“ Hanba všetkým pošetilým konštitučným tyranom krajinského zákona! Prosím vás, vy ľudomilovia, nezazlievajte mi, že vám niečo takého predkladám. Ale musíme poznať týchto ľudí, poznať podľa ich slov a skutkov, aby bolo možno správne posúdiť maďarské rečové tyranstvo. Možno síce stále hovoriť, že keď taký človek, ktorý bol, nota bene, prítomný ako vyslanec na troch krajinských snemoch, povie niečo také, tak je blázon, a podľa blázna predsa nemožno posudzovať ostatných ľudí. Ja to dobre viem, ale či deti a blázni nehovoria pravdu? Ak chytrák svoje myšlienky a rozhodnutia rečou zakrýva à la Talleyrand, falošného človeka a násilníka prezradí jeho dvorný blázon, ktorému sa zveril v nestreženej chvíli. Áno, podľa takejto padavky poznať maďarskú snemovú stránku. A čo sa vám zdá, nemohol by taký človek hovoriť podľa vyšších vnuknutí? Tak, tak, ale načo je tu prázdna hlava, ak nie nato, aby bola obložená odpadnutými, stratenými slovami rozumných ako nejakými pestrými údermi karát? Toto sa napríklad potvrdilo pri posledne konanom krajinskom sneme. *Kossuth* Veľký tam jasne vyslovil, že s donucovacím rečovým zákonom smeruje sa, keď aj nie na odrezávanie nosov, ale rozhodne na morálne vyrezávanie jazykov u nemaďarských národov Uhorska. Keď sa ho totiž pýtali, kto by mohol prekážať slovanskému ľudu v tom, aby pri novom zastupiteľskom stave v municipálnych zhromaždeniach nepoužíval svoju materinskú reč, vtedy tento liberálny zákonodarca odpovedal: „Zákon to prekazí.“ A vskutku, na tom sneme vyniesli zákon: „Rokovacou rečou v stoličnom výbore je jedine a výlučne maďarčina.“ Aby som vám to príkladom objasnil, je to presne to isté, ako keby vysoký ríšsky snem zákonom prikázal, aby — ak by hádam v rakúsko-slovanských dedičných zemiach existovalo municipálne zriadenie — v čisto poľských alebo v čisto českých krajinách, teda v municipálnom krajskom zhromaždení, musela sa výlučne a jedine používať nemčina. Poviete mi, že je to nemožné, veď ako by sa mohlo rýdzemu Slovanovi nakažať, aby nemecky hovoril? Áno, pravdaže, je to nemožné. No Uhorsko je krajinou všetkých vyskúšaných nemožností, takže nakoniec ono samo ako také sa znemožní. Nuž a ktorá moc spôsobí teda v uhorsko-slovanských municipiách to maďarské „efata“¹⁶ zatvrdilých slovanských rečových orgánov? Vždy len zákon. Kto odsudzuje Slovana na bezrečovú, bezvôľovú a bez-

slovnú účasť na tomto nepravom zastúpení svojho ľudu? Zákon. Ktorá moc olupuje Slovana o jeho duchovnú prírodu, totiž o jeho jazyk, ak sa odváži spraviť čo len jeden krôčik zo svojho súkromného života do verejnosti? Donucovací rečový zákon uhorského krajinského snemu. Áno — a pretože je zákon svätý — treba ho poslúchať, inak sa koná protizákonne a človek je rebelom, poburovateľom, panslavistom, rusistom, najatým moskovským agitátorom atď. Ó, to hanebné konštitučné rečové tyranstvo! Nemali by sa snáď zjednotiť všetci priatelia rozumnej a s právom zhodnej konštitúcie, aby maďarských nepravých kolegov verejne zahanbili pre takéto prirodzenému právu sa protiviace prekrucovanie konštitúcie a zákonodarčenie? Pretože sa európska diplomacia pokúsila ochrániť a zachovať politickú rovnováhu Európy kabinetnými nótami a konferenčnými protokolmi, panovníckymi kongresmi a pod., nemali by sa potom aj národné zhromaždenia kontrolovať, aby žiadne tak ako maďarské nezasahovalo do svätého odboru prirodzeného a rozumového práva? Vskutku, ak národné zhromaždenia v Európe v tomto neprekonajú starých kabinetných politikov, všetko dohromady s celou demokratickou realitou a privilegovaným štátnym rozumom čoskoro zase upadne do starej diplomacie.

Teda maďarský donucovací jazykový zákon — znova sa k nemu vraciame — tento zákon je svätý a musí sa dodržiavať ako svätý, no jednako poškodzuje najsvätejšie záujmy nemaďarských národov Uhorska.

Tento zákon však ani nemá zákonnú moc, pretože nie je možné ho dodržiavať. Prvým pravidlom každého zákonodarstva je predsa, aby vynášalo také zákony, ktoré by mohol splňať každý štátny občan. Ale tie mnohé milióny v Uhorsku to nemôžu urobiť vzhľadom na donucovací jazykový zákon. Páni moji, ja vás prosím, aby ste to dobre uvážili! Viac než dve tretiny obyvateľov Uhorska vôbec nehovoria po maďarsky, a tu vynesú zákon: „Vo verejných úradoch sa musí všade len po maďarsky hovoriť.“ Či je to nie maďarský hrdinný vzdor proti poučke „dvakrát dva sú štyri“, proti bezpečnej pravde a tritisícročnému právnenému kánonu: „ad impossibilia nemo obligatur“, že totiž nikoho nemožno donucovať na nemožnosť? Tak je — ale Maďar sa o to nestará —, je tu raz krajinský zákon, a s tým basta. Mali by ste teraz vidieť Uhorsko, ako tam jediné maďarské slovo nerozumejúci sedliaci podpisujú maďarské dokumenty; ako takmer všetci farári, ktorí nastúpili úrad pred 14 až 25 rokmi, vedú maďarské matriky a vystavujú krstné, sobášne a smrtné listy; každopádne veľmi dôležité dokumenty, hoci nerozumejú ani slovo z toho, čo sami zapísali; ako rýdzi Slovania, Nemci a Valasi opakujú maďarské prísažné formuly, a nevedia ani len to, že v maďarčine „Isten“ znamená Boh; ako nemaďarské obce dostávajú maďarské obežníky a úradné oznámenia, ako sa veľké i malé deti po maďarsky modlia, žiaci sa v škole najpopulárnejšie vedomosti tak

učia, pobožní ľudia na mnohých miestach maďarské kázne počúvajú aľď., bez toho, ako hovorím, že by z toho aj len slovičko rozumeli. Skrátka, boh Maďarov musí byť ozajstný hluchonemý boh Bál, pretože mu jeho kňazi prinášajú tento nesmierny, celé národy ohlušujúci kult rečového vresku.

A pri tomto hroznom, takto dokázanom a nimi samými priznanom jazykovom donútení, pri tomto tyranstve, ktoré sa dokonca manifestuje zo štátnej výšky na krajinskom sneme ako z nejakej dionýzovskej vežovej katedry, pri tejto všeobecnej známosti, v zmysle ktorej sa v najnovšom čase vedelo o Uhorsku len ako o zemi jazykového boja a jazykového donucovania, Maďari požadujú ešte dôkazy od nás Slovanov! Sú to rozmazané deti, ktoré, keď pomaškrtili čerešne a ústa otvárajú ku lži: „Vari sme to my urobili?“ – prezradia sa vlastnými ústami!

II

NASE ŽALOBY A STAŽNOSTI

Strana maďarských pánov jazykových donucovateľov, ktorá premýšľala o tom, ako by Slovanom Uhorska spôsobila túto národnú a mravnú násilnú smrť, a to všetkými zákonne sankcionovanými, rozumej protiprírodnými prostriedkami, nemala ešte dosť na tom. Oni chceli výrok smrti, ktorý vyniesli na krajinskom sneme, ešte aj ospravedlniť pred celým svetom. A tu sa ozlomkrky ponáhľali, lebo sa oprávnene báli, že keď sa v Európe odstraňuje trest smrti na jednotlivcoch, neskoršie nebudú môcť tak ľahko usmrtiť celý národ. Preto z ohľadu na toto ospravedlnenie všetko preňúrili, poznášali zo všetkých štyroch svetových strán etnograficko-štatisticko-politické dokumenty, volali za svedkov všetkých 80 miliónov Slovanov, ako aj celú minulosť, prítomnosť i budúcnosť. A la *Kossuth* siahali opovážlivou titanskou rukou do neba aj do pekla, len aby dokázali svetu, „že Slovania v Uhorsku preto zasluhujú smrť, lebo sú Slovania a ešte aj v Uhorsku, svojej dvetisícročnej kmeňovej otčine, Slovanmi chcú zostať.“ Preto predložila Zalanská stolica Šafárikovu slovanskú národopisnú mapu a jednu ilýrsku čiapku ako *corpus delicti*¹⁷ Jeho Veličenstvu rakúskemu cisárovi. Preto barón *Wesselényi* už ako politická mŕtvola, ako to sám povedal v kapitole 1., verši 1., nechal po celej Európe zaznieť svoj atlétsky hlas, že je 54 miliónov Rusov, ktorí, *horribile dictu*,¹⁸ hovoria so Slovanmi Uhorska jednou a tou istou, len nárečove v niečom odlišnou rečou. Preto takmer všetky predstavenstvá stolíc, kde je miešané obyvateľstvo, vypísali cenu

na hlavy Slovanov, kým najväčších maďarizátorov medzi dedinskými učiteľmi odmenili z verejných peňazí. Preto museli Slovania dať ťažké peniaze na maďarské národné divadlo, aby boli na ňom v takých krikľavých hrách, ako je Svatopluk a pod, na obdiv vystavení a aby sa im maďarská zberba vysmievala. Preto povedali Maďari unisono,¹⁹ počnúc od nebohého palatína až po posledného stoličného prisažného,²⁰ že v Uhorsku niet nijaký slovan-
ský národ, že to je nikto, a tak urobia po práve, keď toho nikoho o život pripravia. Konečný rozsudok znel teda: „Pretože sme dostali o tom vedomosť a bolo súdne zistené, že je Slovanov v Európe, Ázii a Amerike viac než 80 miliónov, item,²¹ pretože sme z tej, hoci aj nedostatočnej kon-
skripčnej listiny nášho 800-ročného konštitučného štátu Uhorska vyrozumeli, že desiata časť týchto Slovanov býva v spomenutej našej krajine, kde ma-
ďarský panujúci národ v porovnaní so spomenutými Slovanmi má len štyri milióny, a tie nijakým činom nevykazujú pravý uralsko-fínsky pôvod. Keďže spomenutí Slovania v našom Uhorskom kráľovstve sa k ostatným Slovanom ako takzvaní súkmeňovci opovažujú pripočítavať, napriek všet-
kým našim štátnym cieľom a politickým zámerom, preto spomenutí Slo-
vania Uhorska zjavne, dokázane a listinne usvedčení zo zločinu v Európe
pod trestom zakázaného a panslavizmu nazvaného, odsudzujú sa ako zlo-
činní pletichári proti štátu, proti nedelenej a nedeliteľnej ríši Uhorska s vy-
lúčením všetkých a vôbec možných apelát, aby novovynájeným a novo-
nabrúseným rečovým mečom nášho národného boha, s odkladom za tri,
respektíve za šesť rokov boli usmrtení.“

1.

Ano, vskutku, je to tak. Nie je to nijaký karikatúrny obraz onoho hroz-
ného krajinského súdu, ktorý zasadal nad nami uhorskými Slovanmi
a ktorý teraz necháva ten rozsudok smrti aj fyzicky vykonávať svojimi
katovskými pomocníkmi. My sme už vtedy badali, že skôr alebo neskôr
dôjde k ozajstnému krvavému zápasu. My sme všade videli na týchto
zúrivostou rozpálených tvárach, kde sa nám naskytla príležitosť prednášať
naše repliky (lebo rečový boj zúri už 15 rokov), videli sme na tomto horúč-
kovitom rozčúlení, na tom nacionálno-frenetickom furiose maďarskej stra-
ny, že sa to dobre neskončí. So zhrozením sme počúvali ich vyhrážky: „Vy
sprepadení Slováci, Poliaci, Rusnáci, Ráci, Chorváti a všetka prekliata slo-
vanská zberba ste nám v ceste. Prekážate našim veľkým štátnym záme-
rom a nášmu úsiliu o osamostatnenie. Ale počkajte len, až budeme hotoví
s Rakúskom a so sprepadenou švábskou zberbou, my vás už vopcháme do
vreca. Až raz budeme mať svojho kráľa v Budíne, nepomôže vám nijaké
Rakúsko a nijaké Rusko; celá Európa vám nepomôže, pretože sa vysloví

za nás, a tak proti vám.“^c My sme to videli a počuli. Na naše nevinné hlavy sa to na sto miestach a stokrát zosypalo, ako nejaký ohnivý daždivý lejak s hromobitím. Naším najdôstojnejším ľudom,²² našim učiteľom, staručkým otcom, ktorí boli naši miláčkovia, naša radosť a pýcha, tým to bolo vrhnuté do ich dôstojnej tváre. Tým boli naše bezolstné, celým svetom opustený slovenský ľud tým viac milujúce duše trýznené a mučené maďarskými prepiatcami, ako množstvom Caraffovcov. Ó, tá bolesť! — Ešte po rokoch, ba až do konca svojho života budem na to myslieť s krvácajúcim srdcom — na tú duševnú trýzeň. Bolo to roku 1841, v zhromaždení, navštívenom tisícami ľuďmi. Boli tam prítomní všetci činitelia maďarizmu, *Széchenyi*, *Kossuth*, *Pulszky*, *Zay*, *Szentiványi*, *Kubinyi*, a tam našich dôstojných biskupov *Jozeffyho* a *Seberinyho*, celé slovenské, slovanského národa sa pridržajúce duchovenstvo a všetkých tak isto zmýšľajúcich učiteľov verejne ako velezradcov, nevýslovne pyšne a urážlivo čo najhlbšie zneuctili, politicky a cirkevne celkom ponižujúco zdespotizovali. Bolo to vtedy, keď sa Slovania po prvý raz verejne ohlásili a bránili sa proti drým a nezmyselným obvineniam. No ten hlas nevypočuli. Bol to predsa hlas brániacej sa nevinnosti, a tomu nespravodlivé, násilnícke zmýšľanie nikdy neuverí. Bol to hlas holuba, ktorý sa so vzdychom ohlášal v maďarskom besnom orkáne, čo ho tam spôsobili *Kossuth* a spoločníci. Veľmi zrušeneli líca pekného starca *Jozeffyho*, jeho chvejúci sa, uisťujúci hlas bol stelesneným pocitom nevinnosti v očiach a ušiach všetkých prítomných, len nie u útočne rozhybanej maďaresky. Tá podľa maďarského boxerského príslovia „Csak szorítsd“ (len dotieraj naňho, nedá sa preložiť) nemilosrdne uskutočňovala na nás potupujúcu maximu: „Calumniare audacter, semper aliquid haeret“, to znamená: „smelo obviňuj, niečo z toho vždy zostane.“^d Bolo to vtedy, ale aj pri mnohých iných príležitostiach, že uhorský Slovan, ktorý nikdy ani len nepomyslel na velezradný čin, bol by ten čin bez váhania vykonal za tejto nezaslúženej hroznej trýzne. Neviete azda, vy novomódni Caraffovia v Uhorsku, že na mučidlách, či sú fyzické alebo morálne, aj najnevinnejší, ale zmučený človek sa stáva zločincem? Rozdiel je len v tom, že na fyzickom mučidle sa obvykle udáva, že ním je, ale na morálnom je aj vskutku ním. Knuta, knuta na vás, vy besní utláčatelia našich najporiadnejších mužov a nášho národa! Naozaj vám želim všetkých kozákov na vaše nepoddajné šije, lebo vy, vy ste horší ako tí, ktorých vy barbarmi nazývate. Tí totiž svojim otroctvom budú nás zotročovať, ale vy nás zotročujete a morálne nás usmrcujete svojou domýšľavou výlučnickou štátno-nadvládou slobodou.

Pretože sme pohanení a potlačení, falošne obvinení a ešte mučení, ukrivdení a okrem toho vydaní všeobecnému posmechu v celom Uhorsku, sme olúpení o všetky prostriedky k oprávnenej svojpomoci. Pretože napriek všetkým ospravedlneniam, ktoré sme prednášali raz vo verejných časopisoch a inokedy vo verejných zhromaždeniach, už vopred nás vyhlásili, že sme nevierohodní, že sme vierolomní, klamári a potmešili, ktorým nemožno ani trošku veriť, tak sme sa pýtali sami seba: čo máme urobiť, na koho sa máme obrátiť, odkiaľ si privolať právo a pomoc. Naši mužovia boli ohlušení mongolským revom, boli hlboko v srdci poranení skýtskymi šípami, omočenými v smrtiacom jede ohovárania a klamstva. Naše rodiny boli ustarostené, že pre svoju národnosť dnes alebo zajtra prideme o chlieb a dostaneme sa na žobrácku palicu. Naše cirkevné zbory a obce boli ohrozené pre svojich národne uvedomelých mužov najväčšími kontribúciami, nasťahovaním vojska a najväčším hnevom stoličných vrchností. Našich profesorov na lýceách prehánala maďarská mládež vybiňaním oblokov²³ a častými školskými vzburami pre ich Slovanom priateľské zmýšľanie, pre upokojujúce a zmierujúce slová, pre nestranné oceňovanie každej národnosti Uhorska. Našu slovansky zmýšľajúcu mládež maďarskí profesori prenasledovali, pripravovali o štipendiá, ba dokonca krivdili jej aj vo vysvedčeníach o prospechu; pri prednáškach o uhorských dejinách ju vysmievali a potupovali onou nezmyselnou bájkou (že totiž náš veľký *Svätopluk* odstúpil svoju ríšu Maďarom za jedného bieleho koňa). Jeden školský deň po druhom sa jej vyhrážali a mučili ju tým, že v budúcnosti nedostane žiadne miesto. Všetko našské, čo malo aj len najmenší vzťah k slovanskej národnosti, potláčali, pod pokutou zakazovali a nohami šliapali. Všetko čo sme si ctili, našu minulosť i budúcnosť, našu históriu i nehistoričnosť, dokonca aj slzy nad našim nevýslovným nešťastím a zlým osudom satansky vyposmežovali a všetku mieru presahujúcim spôsobom zhanobili v prekliato spupnej maďarskej krajinskej zvrchovanosti! Čo sme mali robiť? Kam sme sa mali obrátiť? Kde sme sa mali utiekať o pomoc a ochranu?

Váhali sme pri myšlienke na kráľa Uhorska a cisára Rakúska.²⁴ Prečo sme váhali? Z jednej strany preto, lebo sme videli, že dobrý kráľ, nech by bol akokoľvek otcovsky naklonený všetkým národom svojej ríše, voči klamstvám maďarónskych ríšskych stavov by nič nezmohol, ba ponechať im voľnosť bol zaviazaný korunovačnou prisahou. Z druhej strany preto, lebo sme vedeli, že vo Viedni a Budíne, a najmä tu, kde vládol palatín v zmysle maďarizmu, Slovanom sa neušiel ani len jediný priateľský pohľad. Áno, otáľali sme s tou myšlienkou, pretože „kráľ je vysoko, lebo je ďaleko, a koľko zemianskych maďarónov, toľko kráľov“.²⁵ Keď sa táto myšlienka

prvý raz vynorila, narazila na neprekonateľnú prekážku, ktorú nám položil do cesty politicko-juridický postup konania. V Uhorsku bolo totiž takto: Keď jednotlivci alebo aj celé korporácie mali nejakú sťažnosť na stoličné vrchnosti alebo aj proti mohutným veľmožom, a nemohli s nimi, ako to obvykle bývalo, preraziť u nižších vrchností, ale predložili svoje prosby na najvyššie miesto — odtiaľ poslali s aktami zhodný odpis na obžalovanú vrchnosť „pro danda opinione“, ²⁵ to znamená, aby sa ona, obžalovaná, podľa toho zariadila. Báli sme sa, že sa to stane aj našej písomnej sťažnosti, a ono sa aj skutočne stalo, ako tu ďalej podotknem.

No a Maďari, dokonca aj tí najmiernejší medzi nimi, keď sme rozprávali o tejto žiadosti, ktorá sa má predložiť na najvyššie miesto, vysmiali nás a ukázali nám na vysoké sídlo maďarizmu: „él magyar, áll Buda még“ — Maďar ešte žije, Budín ešte stojí. No my sme sa tým nedali zmiasť, ale sme vytrvali v plnej dôvere v srdce Rakúska, v to srdce, ktoré by už dávno bolo puklo, nebyť piéty a tradičného dynastického kultu, ktorý slovanský ľud ešte stále má, napriek svojej tristoročnej nepovšimnutosti a na toto srdce je nad každé pomyslenie viazaný viacstoročným sebaobetovaním pre veľkú slávu panovníckeho domu. Nie, my sa nenecháme pomýliť: či by Slovanovu sťažnosť nemali nikde vypočuť? Či by pre jeho krik nad takou mnohonásobnou nespravodlivosťou mali byť všetky dvere zavreté, ba dokonca aj tie nebeské? Predsa — my sme to robili — ak nič iného nemožno docieľiť, aspoň čašu božieho hnevu možno naplniť ťažkou kvapkou slzy pre nepriateľstvo proti Slovanom, ktoré aj samého Boha zomdlieva. Či náš ľud sám tak nehovorí: „Nikto Slovákom nežičí, iba Pán Boh?“ Alebo, čo je to isté podľa výroku ministra *Kolovrata*: „Slovanovi môže len opravdivý Slovan prislúžiť spravodlivosť.“

3.

Prípis na Jeho Veličenstvo kráľa Uhorska opatrený bol viac sto podpismi, všetko menami mužov, ktorí zastávali cirkevný alebo politický úrad. Z opatrnosti sme totiž ľud nevyzvali podpisovať, pretože by nás maďarské vrchnosti boli určite obvinili z popudzovania ľudu, takže by boli mali vítanú zámienku celú vec prekaziť a vedúcich bez ďalšieho pozatvárať. Keby sme to boli urobili bez týchto rozpakov a boli by sme to mohli urobiť v Uhorsku, ktoré sa svojou osemstoročnou konštitúciou vypína nad všetky štáty Európy, boli by sme v skutočnosti zozbierali státisíce podpisov.

Deputácia, na čele s dôstojným biskupom *Jozeffym* predložila prosbopis, keď prv navštívila s prosbou a vysvetlením o veci všetkých ministrov a vtedajšieho kancelára a maďarského reformistu grófa *Antona Majlátha*.¹ Sľúbili nám všetko možné urobiť podľa práva. Áno, tak, ako to bývalo na

denom poriadku za starej diplomacie. Knieža *Metternich*²⁶ sa pred nami veľmi ostro vyslovil: „Maďari sa len zo zlosti nad svojou terajšou zaostalou slepo vrhli proti ostatným národom Európy a neuvedomili si, že sami seba prekotia. Tých 52 uhorských republík dáva už široké pôsobisko rozbehnúť sa naprázdno. Čo sa tu však robí v týchto nižších régiách“, povedal, „nechávame ďalej ísť, až kým sa nám to nestáva nepríjemným. Vaše právo (Slovákov) stojí na skale, lebo je to nepremlčateľné právo prírody. Vláda Jeho Veličenstva nebude vás hatiť v nijakom zákonnom podujatí na pozdvihnutie vašej národnosti, ba ešte ho bude podporovať. Hľadte si pritom tak počínať, aby vám to, čo vás uráža, protivná strana právom nevyčítala. Quod tibi non vis, alteri ne feceris²⁷ atď.“

4.

Sľuby a diplomatické poučky, ktoré boli vtedy vo „vyšších sférach“ celkom obvyklé, brali sme my za hotový groš, ale pri prípadnej kúpe ich odvrhli ako staré polturáky, a čo by hneď boli mali vyrytý aj zázračný obraz. Naradovaní nad krokom, ba udalosťou, aká sa v dejinách Rakúska ešte nestala, že by totiž bola kedy nejaká slovenská národná prosba zaklopala až na dvere korunno-hrdého rakúskeho cisárskeho hradu, cítili sme epochálnu rozkoš vo svojich uchlácholených myšliach a pokladali sme najvyššie a veľmi vysoké sľuby ako vrchovatú odplatu za viacstoročnú vernú službu, ktorú preukázal slovanský národ rakúskemu panovníckemu domu.

Keď sme sa vrátili domov, chceli sme Maďarom svoje nedoplatky vyrovnáť onou mincou, a keď sme vybrali peniaze zo svojej štúplej slovenskej kapsy, tí sa nám zarehotali: „Haha, kutya teremtette,²⁸ tak Šváb platí – samé roztrhané polturáky! Nech sú to naši, my by sme vás boli odmenili čírymi kremnickými dukátmi!“ Veru, vskutku, Slovanom nepriateľský postup maďarsko-nemeckej nadvlády vysmial Slovanov aj pre zasľúbenie práva a milosti!

5.

Ale nabok so zlým žartom. Stalo sa totiž zo strany vlády vo Viedni a zaiste, ako sa domýšľame, priamo zo strany dynastie niečo (doteraz nevieme, čo to vlastne bolo, či nejaké vlastnoručné písemko alebo cisárske slovo, ktoré vyplynulo zo srdca najdobrotivejšieho monarchu, alebo – ako som neskôr vyrozumel vo Viedni – námietka zo strany Jeho c. kr. Výsosti arcikniežata *Františka Karla*, na ktorého s nádejou pozerajú všetci Slovania Rakúska), stalo sa niečo, čo zbabelú maďaresku tu trochu miernejšie naladilo, na druhej strane však ju naplnilo tým väčším besom. Začala sa

totiž vyhovárať, svoje kroky okrášľovať, prestávala spomínať výhražné opatrenia, váľala vinu na toho a onoho. Obdivovala náš krok, poznávala, že je ešte kráľ nad palatínom v Budíne, slovom, cítila mocný tlak z Viedne vo všetkých svojich konstriktorských údoch. To však netrvalo dlho, a keď získala posmelenie z Budína, začala ešte hroznejšie soptiť. Čo sme my potom museli od nej vytrpieť, to sa nedá ani vypovedať. Srdce ma bolí, ale zároveň sa aj hanbím, že my Slovania ako nešťastní žobráci, plní rán, vždy len svoje rany ukazujeme svetu, ktorý nemá súcit s nami. Bohu buď vďaka, máme natoľko otvorené oči, aby sme len my sami videli svoje rany, ako svätý Bartolomej. No Boh nám dal aj srdce, ktoré všetky tieto ťažkosti môže zniesť, precítiť, v sebe prepracovať a spracovať ich na vysoký stupeň pocitu a povedomia slovanskej národnosti, takže vydrží aj najohnivejšiu skúšku. Stačí tu povedať, že proti *Joseffymu* nariadila stoličná vrchnosť hanebnú inkvizíciu, len preto, že sa vo Viedni svojmu pánovi a kráľovi požaloval na hrozné bezprávie. Ani nehovoriac o iných inkvizíciách, najmä o tej, kde našu slovansky zmýšľajúcu mládež sužovali a trýznili, ďalej o odnímaní platov, výhražnom pátraní po podpisovateľoch mien, upálení a obesení členov vyslanstva in effigie,²⁹ o nekonečnom posmechu a nadávaní a pod. Chudák *Joseffy* potom v zime neľutoval námahu, ísť na únavnú cestu do Budína. Palatín sa zmocnil celej veci so slovanským prosbopisom. *Joseffy* ho snažne prosil — rozprával mi, že by to bolo dojalo aj despota. Palatín ho prepustil so sľubmi a potom mu poslal list (mám ho). Čujte to, najmilostivejší list, aby sa *Joseffy* a s ním rovnako zmýšľajúci pokojne držali a nezavdali ani slovom ani písmom žiadnu príčinu k národným treniciam. Tak veru — —. Ako sa tu ošvedčilo pravdivým príslovie nášho ľudu: „I ubijú ťa, i plakať ti nedajú.“ Podľa toho bol aj historicky pozoruhodný sťažnostný prípis slovenského národa na ten spôsob odstránený a pochovaný v archívnych hrobách Budína. Requiescat³⁰ — potiaľ, kým ho, bohdá, Chorváti a Srbi alebo aj sami Slováci nevyberú k hroznému súdu nad tými, ktorí nás chceli zaživa pochovať.

6.

O rok neskôr som v tejto veci odcestoval do Viedne a dopytoval som sa u ministra *Kolovrata* na rozhodnutie. Minister, zadivený nad tým, že rozhodnutie ešte nemáme, uistil ma, že je vec na najvyššom mieste už dlhší čas, a to pre nás priaznivo vybavená. Áno, naozaj bolo tak a bolo by to v našom národe vyvolalo nesmierny obrat. Išlo len o slovo, o jedno priaznivé, milostivé znamenie ruky cisárskeho Veličenstva, len to dostať autenticky a oficiálne. Mohutne by bol zajasal celý náš ľud a katolícke a evanjelické duchovenstvo by tu bolo stálo ako myrmidónska falanga,

vyčarovaná týmto jediným slovom, bolo by sa bránilo proti maďarizmu v zomknutých radoch a bolo by verný, dobrý slovenský ľud vytiahol spod hroznej metly šľachtických maďarónov, a v krátkom čase by ho bolo vzdelalo na povedomý slovanský národ. Že by sa tak bolo stalo, to vedeli veľmi dobre v Budíne. Už vtedy sa placho dívali na Chorvátov a Srbov a — *nec latum unguem*³¹ — neuchýlili sa ani na vlások od neľudských princípov maďarizačného systému, lebo inak by bolo všetko bývalo stratené.

III

NAŠE PROTIUSILIA

Slovákov a vôbec Slovanov v Uhorsku obviňujú zo štátu nebezpečného panslavizmu, pretože v ich najnovších literárnych produktoch často možno čítať o všeslovanstve, o matke Sláve, o jednotnom pôvode, o veľkosti a moci národa a pod. Kollárovu Slávy dceru a jeho ostatné diela, Šafárikove spisy dali v Nemecku a Uhorsku na anatomickú stolicu a rozčlenili ich na najdrobnejšie panslavistické nitky. V Uhorsku pokračovali v tej veci súdne a nález bol, prirodzene, „velezradné panslávske idey“. Podľa toho vymerali hlboký základ slovanských pohybov a pochopili ho len ako čiru opozíciu, ako reakciu proti maďarizmu. Tým sa však z jednej strany maďarizmu príliš mnoho cti dostalo, a z druhej strany sa slovanským národným hnutiam odňalo všetko správne hodnotenie z hľadiska uhorsko-štátneho. Takzvaný panslavizmus v Uhorsku sa datuje už od čias Márie Terézie. Vtedy, v tejto epoche prebudenia vyšších duchovných štúdií v Uhorsku a zavedenia školského poriadku, ktorý tam platil až do posledných čias, vystúpili aj medzi Slovákmi muži, ktorí obrátili vedecký zreteľ na svoj slovanský národ, a jeho minulosť i terajšie okolnosti predstavili historicky, štatisticky aj filologicky. Pre povzbudzovania zo strany cisára Jozefa II. tieto štúdie sa prehĺbili rozsahom aj obsahom a pre slovanskú národnosť boli preto pôsobivejšie, lebo slovanskí učitelia vo svojich spisoch používali aj materinskú reč. Epocha francúzskych vojen nebola síce priaznivá pre tieto štúdie, ale je pozoruhodné, že práve v tom čase medzi slovanskými učencami bola čulá snaha po spolčovaní, ktorá dala podnet na založenie viacerých slovanských učených spoločností a vyvolala do života mnohé dobré dielo vtedy, keď sa podobné snahy u Maďarov prejavovali iba medzi jednotlivcami.

Skončenie francúzskych vojen, v ktorých slovanský národ na podklade

svojho, žiaľ, skoro ešte stále strašne zneužitého, ale neochvejne pietného zmyslu pre pozitívnosť, v službe jemu cudzích dedičných panovníkov takrečeno proti celej Európe víťazne bojoval, vyvolal v jeho najlepších mužoch nový pocit vlastného sebavedomia a znásobil slovanské myšlienky, aby sa pretvorili v ozajstných ľuď: v *Dobrovského, Jungmanna, Kollára, Šafárika, Palackého, Hanku* a iných. Lebo načo je románsko-slovanský boj za a proti, od Saragossy po Moskvu, ak nie na to, by sa raz navždy spoznalo, kto, prečo a načo bojoval ten boj? Vytiekli potoky slovanskej krvi. Dve najmocnejšie rodiny národov Európy, románska a slovanská sa mäsiačili a Nemec (nespomínajúc tu bezvýznamného Maďara), hovorím, Nemec, za ktorého krvácali státisíce Slovanov, čuduje sa, je zarazený a rozhrňovaný nad tým, že si my dovoľujeme snívať o veľkom slovanskom národe!

Vskutku sa teda po francúzskych vojnách rozhybal živý, všeslovanský zmýšľajúci duch. Inakšie ani nebolo možné, lebo sa celý slovanský národ nachádzal v dráme. Nepodávali sa, ani sa nemohli viac podávať partikulárne kmeňové dejiny,³² a preto, kde sa len pohýbal akýkoľvek slovanský národný cit, bol skutočne už vtedy panslavistický. Iba v Uhorsku sa dopustili toho nezmyslu, že bojovali proti všeslovanským zmýšľaniam ako takým, a to proti zmýšľaniam jednotlivcov. Terajšie uzly zmätkov mnohonásobne pozauzľovali, nepamätajúc na to, že predsa útočia na výsledky najnovších dejín a že si porozbíjajú hlavy na týchto granitových stĺpoch najnovšej európskej slovanskej, nepopierateľnej moci faktorov. Veď aj predtým bolo v Uhorsku dosť zvyškov panslavistických ideí, a tak prečo vtedy neboli pod trestom zakázané a velezradné? Vieme prečo: pretože sa vtedy ešte *magistra vitae*, historia nebola za panslavizmus tak majestátne vyjadrila. No vy, páni, vybavte si to s históriou a vyničte tých 80 miliónov Slovanov až na také zvyšky, aké ešte existujú v škótskych clanoch z kedysi najmohutnejšieho keltského národa. Ak to urobíte, uvidíte, že panslavizmus prestane sám od seba.

1.

V tomto duchu posledného dejinného európsko-slovanského všeobecného pohybu pracovali naši muži na tom, aby slovanský ľud, ktorý v službe sebeckej politiky niečo tak veľkého vykonal a urobil to takrečeno ako ozbrojená silná ruka, bezhlavo a neuvedomene ako pasívna masa, hovorím, pracovali na tom, aby tento ľud priviedli k národnému povedomiu a aby pochopiac svoje miesto v kresťansko-európskom svete, prostredníctvom vyššieho národného humanitného zmyslu sám v sebe sa zošľachtiteľ a posvätil. Vari sa starali títo muži o množstvo štátov, ich ohraniče-

nie a o politiku, ktorú treba pritom sledovať? O tú politiku, ktorá nášmu národu tak hrozne škodila, tak ho roztrhala a zvrhla do tmy národnej bezvýznamnosti! Kto je ozajstný *národný* pansláv, nikdy nebude chcieť byť politickým, a to práve pre tú zlú európsku politiku, ktorá až doteraz európejstvo len poškvrňovala. A ak vôbec ešte existuje nejaká moc v Európe, ktorá túto démonickú silu politiky — toto fátum v novej tragédii sveta, ako sa vyjadril *Napoleon* pred *Goethem* — povalí, nebude to nijaká iná ako *slovanská národnosť*, čiže *panslavizmus*, s ktorým sme sa my zoznámili už dávno, i. e.³³ už od *Márie Terézie*. Naše snahy, priviesť túto národnosť na stupeň národa, dostali po francúzskych vojnách len ďalšiu, pevnejšiu a viac európsku bázu. Naše slová a činy sa len preto stali dôraznejšie, pretože ich podporovala a niesla nedávna veľká historická skutočnosť. Preto ten nárek najprv zo strany Nemcov, potom však zo strany ich učňov, Maďarov. Preto je to nešťastné nedorozumenie tu a úmyselné hrmotné klamstvo tam, ani čo by panslavizmus, totiž vedomie slovanskej národnosti, bolo politickou, a tak nebezpečnou snahou.

2.

Mužovia slovanskej idey v Uhorsku nenechajú sa tým pomýliť, a to tým menej, lebo už pre svoje postavenie, nechajúc bokom všetku politiku, boli odkázaní na pole národno-sociálnej ľudovej osvety. Ale tu, práve tu, na tomto poli, ktoré je predsa voľné a otvorené v takej ústavnej krajine, akou sa Uhorsko honosilo byť, postavil sa im priamo do cesty politický panmaďarizmus. Všetko, áno, všetko, čo sa len prejavilo ako slovanské, bolo zle rozumené, prísne zakázané a vydané nezmyselnému posmechu. Tam bola založená *Societas Slavica Montana*³⁴ pod vedením drahých mužov, ako boli *Lovich*, *Ribay*, *Paulini*, *Tablic* a iní. Hneď sa postavil proti nej onen, v annáloch evanjelickej cirkvi v Uhorsku až po svätorečenie vysoko oslavovaný generálny dozorca *Peter Balogh*. Zasadol na súd nad zaslúžilými mužmi a poučal ich, ba až karhal v obežníku ako zlých žiakov. Medziiným sa pýtal onou otrepanou banálnou frázou: „Ako len mohlo dôjsť k tomu, Societatem Slavicam in Inclyto Regno Hungariae, v Uhorsku založiť slovanský spolok?“ Tu zas v Prešporku zriadili katedru slovanskej reči, aby predsa len vedecky vstúpili budúcu úradnú reč mladým ľuďom, vzdelávajúcim sa za budúcich učiteľov ľudu, keďže sa tá reč nikde, ale vôbec nikde nevyučuje na žiadnej z latinizujúcich škôl. Preto je do úradu prichádzajúci farár, kazateľ a učiteľ na svoje veľké zhrozenie prinútený svoju úradnú a materinskú reč študovať s nevýslovnou námahou. Lenže čo? Maďarom sa to zase nepáčilo — *Institutum linguae et literaturae Slavicae*³⁵ v Uhorsku. Preto odňali Ústavu všetku verejnú platnosť, vy-

hlásili slovanskú reč za nepovinnú a ponechali ju len ako kuriózum, ako predmet mladického ochotníčenia. Dokonca prekazili, aby Ústav bol dostatočne dotovaný.

Ďalej v Budíne a Pešti (teraz už Budapešť), kde slovanská zdatnosť, usilovnosť a veľká spôsobilosť — nakoľko je nie práve podnecovaná vzdorovitou alebo určitou inštinktívnou národnou pýchou — slúži maďarskému pohodliu ako podnož obťažného a ťažkopádneho úradného konania, zoskupila sa tiež spoločnosť mužov, ktorí chceli pestovať slovanské slovo a národný zmysel písmom i činom. Lenže budapešťianska maďarská zvrchovanosť bola nad tým nanajvýš pobúrená: Buda, magyar Buda!³⁶ a slovanská spoločnosť! — Je to očividná blasfémia voči magyarok Istene (maďarskému Bohu), a to sa nesmie trpieť. Len sa pýtajte našich mučeníkov, *Ottmayera*, *Hamuljaka*, čo všetko museli vytrpieť pre svoje zákonné a humanne podujatia, a i nevdojak pocítite odpor voči tomu čierne na bielom uvedenému dlhému registru hriechov maďarskej strany. Iba trnavská literárna spoločnosť mala lepší úspech a inakšie účinkovala, pretože mala ochrancu v ostrihomskom arcibiskupovi a primasovi, kardinálovi *Rudnayovi*, ktorý chcel aj na trón svätého Petra zaniest lásku k svojmu slovanskému národu, ak by sa bol mal stať pápežom. No čoskoro po jeho smrti aj tu sa zmohol maďarizmus a rozptýlil členov spoločnosti, ktorí zostali bez ochrany.

3.

Toto boli naše snahy o pozdvihnutie slovanskej národnosti, a to ešte prv ako sme predložili Jeho Veličenstvu spomenutú národnú prosebnú žiadosť a písomnú sťažnosť. Tak všetky tie snahy stroskotali na protislovanskom brale maďaresky. Nepýtate sa, prečo sme ich nechali, aby stroskotali, prečo sme sa neuhájili v najzákonnejších podujatiach napriek svetu a diablu a všetkému terorizmu maďarskej zvrchovanosti? Hovorím vám, sú ľudia i národy, ktoré pre démonickú spupnosť a bezprávie, čoho sa na nich dopúšťajú, musia mať na kratší alebo dlhší čas len sám seba križujúci úžas a srdce stláčajúcu bohuboručenú trpezlivosť. Áno, sú chvíle v živote ľudí a národov, v ktorých aj sám Boh nadarmo bojuje proti hlúposti násilia, ktoré sa im robí. Čo by potom proti tomu mohli dokázať slabí ľudia? Kým nepríde plnosť času, musí sa aj diablu mnoho nechať na vôľu. Alebo či vám je nie známa predohra *Jobsiády* a *Faustiády*? Ak sme nechceli vystúpiť v Uhorsku ako buriči — a tým sme naozaj nechceli byť — nebolo v ľudských silách spôsobiť, aby sa rozhodnutie vo veci naklonilo, už či na jednu alebo na druhú stranu. Pretože slovansky zmýšľame a úprimne a pevne sa pridržame Uhorska — je ono predsa našou dvetisícročnou vlasťou — už len preto sme boli v očiach maďaresky povstal-

camí a velezradcami. Mali sme vari svoju morálnu a fyzickú existenciu zahodiť do Maďarmi rozšliapaného blata, ak sme ju nevedeli posvätiť ako dobré semeno v srdci svojho národa, ktorý sme milovali, ale ktorý nebol ešte natoľko prebudený, a my by sme boli na to obetovali všetko svoje, ešte aj tú trošku biele a potupe vystaveného života? Nie, inak to nebolo možné. Všetky moci boli proti nám a my sme všetko prenechali blízkej lepšej budúcnosti, ktorá mala prísť podľa našich výpočtov za dve-tri desaťročia, a hľa, ona prišla už za jedno lustrum.³⁷

No my sme nevyčkávali so založenými rukami, ale, pretože sme na svoj nevýslovný žiaľ videli, že sme nedosiahli žiadnu ochranu ani bezprostredne z Viedne —, zo sídla nášho dedičného panovníka — vrhli sme sa s obnovenou a podnecovanou odvahou na pole ľudovej osvety. Vystúpili sme preto proti maďarizmu už s hotovou, pred sebou ospravedlnenou, hoci aj celým svetom prekliatou protisnahou. Dali sme v Nemecku a Chorvátsku tlačiť niektoré polemické spisy. Obhajovali sme práva svojej národnosti z kazateľnice, tohto jediného útočiska našej verejnosti. Pribrali sme si dokonca k svojim hebrejsko-nemecko-latinským krstným menám nádherne znejúce slovanské mená, ktoré ležia vôkol v zanedbanej slovanskej glyptotéke — ako tak mnoho zlomkov zo stĺpov predkarpatskej nešťastím postihnutej stavby slovanskej svetovej riše — a zaradili sme ich medzi mená v kalendári. Zaviedli sme vo svojej chudobe určitý druh voľného apoštolsko-kresťanského komunizmu. Spriatelili sme sa medzi sebou čo najsrdečnejšie, oddelili sme sa od všetkých neutrálov. Zaviedli sme u nás ako „Ecclesia pressa“³⁸ všetko cnostné a mravné. Požívali sme vo svojej strasti veľkú radosť jasne povedomej vôle byť lepším, ktorá je rovnako ďaleko od pyšnej dobroty, ako aj od tupej ľahostajnosti.

4.

Pre Bohom danú príležitosť sme svoje želania a snahy pripáli na postupujúci čas a nízko rastúcu tichú révu nechali sa vinúť — tak veríme — aj na šťastnejšie potomstvo, aby ona v budúcnosti priniesla ovocie. Túto príležitosť nám teraz dáva naša sama od seba prebudená mládež. Ona to bola, ktorá sa zriekla maďarského betárizmu a zachytila svätú iskru lásky k svojmu národu s odvahou, po činoch túžiacou. Ona hojne živila vrelé city raz na *Safárikovej* vedeckej tvorbe, iný raz na *Kollárových* prorockých výlevoch, potom zas na *Mickiewiczovej* v svojom druhu jedinečnej Óde na mladosť, verejne vysloviac proti obliehajúcemu maďarskému Porsennovi „trecenti juravimus idem“.³⁹ Ona sa vrhla na všetky vedecké polia s určitým druhom sebaoposvätenia pre dôležitý záväzok svojho povolania, účinkovať medzi slovanským ľudom. Zakladala spolky za spolkami, za-

viedla medzi sebou cnosť a mravnú disciplínu, najmä v porovnaní k maďarskej nemravnej mládeži. Usilovne zhromažďovala zvyšky nášho niekdajšieho ľudového života v spevoch a rozprávkach. Učila náš ľud vnímať vyšší politicko-sociálny zmysel, skrátka, konala skoro všetko to, čo zapríčiňuje v našom ľude terajšie ešte hlboko skryté, ale zato tým mohutnejšie hnutia. Aj na nás sa potvrdil veľký výrok evanjelia: „Z úst nemlúvniat, Pane (je to iste Pán opravdivej ľudovej slobody) pripravil si si chválu.“⁴⁰ Žehnám vás, miláčikovia môjho srdca, vy osloboditeľsko-zmužilí synovia nášho národa! Žehnám vás s pocitom priateľstva a bratstva, ktorý je mojou bohumilou modlitbou. Z našej vlasti, z drahej slovanskej karpatskej zeme vyhnaní, prenasledovaní, vytrápení blúdite rozptýlení a bez domova od Prahy po Uhorsko a Belehrad, prosiac o pomoc pre svoj milovaný ľud. Zo vznešenej Viedne, kde šťastnejšia mládež (niektorí z vás boli pri tom) odvážna až na smrť sa zastávala oslobodenia národov, zasielam vám tisícero pozdravov. Prijmite ich priateľsky od toho, ktorého ste pokladali za jedného zo seniorov mládeže medzi sebou a slabým rukám ktorého bolo často zverované vedenie a zastupovanie našej svätej národnej veci. Jeho srdce, ktoré bolo takmer zdeptané pod ťarchou mnohonásobne znepriateľovaného a prenasledovaného úradného života, ste vy vždy povznášali svojou nezničiteľnou čerstvou dobromyseľnosťou. Mnohí z vás teraz, keď nastal slnečný deň slobody, chradnú ako obyčajní zločinci v maďarských žalároch. A pre vás, ktorí ste von z krajiny a oduševňujete sa vykupiteľskými rozhodnutiami za svoj drahý ľud — pre vás a pre nás všetkých sú v Uhorsku prichystané šibenice a štátne väzenia, a to všetko v mene maďarskej slobody, rovnosti a bratstva. Nech je ako chce, my sme presvedčení, že inak nemôže byť, ale že je hodné námahy a obetí, ozbrojene sa hodiť do pažeráka maďarskému slovanožrútskemu krokodílovi, aby sa aspoň zadusil nami a aby už nikdy viac nežral náš drahý ľud. Bohuporučeno, bratia! Dovidenia, už či na tomto alebo na druhom svete!

Ale k veci! Argusovými⁴¹ očami strážila maďarská strana našu mládež, a na jej každý, aj ten najnevinnejší krok pripájala centovú ťarchu nezmyselných osočovaní a upodozrievaní. Starších, ktorí pre uspokojenie vlastných citov snahy mládeže tu dobroprajne sledovali a tam zas podporovali s blahosklonným priateľstvom staršieho veku a srdečnou účasťou, Maďari završovali prenasledovali a završovali zas vysmievali, že sa zahadzujú s mladými nerozvážlivcami. Inokedy ich zas mnohonásobne očierňovali, že majú účasť na panslávskych pletichách mládeže, takmer už pod vyšetrovanie ťahanej. Keď si pomyslíme, ako je stárež voči mládeži obvykle nedôverčivá a nespriateľská, a že ju od nej odvracajú raz navyknutá domýšľavosť domácej, filistersky všetko počítajúcej skúsenosti, iný raz však mnohonásobne zapletené okolnosti a zaužívané životné záujmy, podľa toho ľahko posú-

dime, ako mnoho sa v tomto smere podarilo našim nepriateľom. Naša šlachetná a činná mládež mala často ako odmenu nedôverčivý úsmešok, bolestné dezavovanie, výstražné odoberanie chuti, hŕtavú ľahostajnosť a nečinnosť, ba dokonca úplné vzdanie sa dobrej a oprávnenej veci. No všetko to nebolo vstave ju zadržať od nastúpenej cesty, a veľmi často sa stávalo, že majú pred očami so sebazvudzujúcou vôľou vysoký cieľ, mocne mierila k nemu napriek všetkým bŕkam.

Maďareska im tým besnejšie hádzala do cesty prekážky za prekážkami, a zachádzala s touto elitou o toľko tyranskejšie, o koľko bola ubezpečenejšia, že ju nikdy nedostihne rameno spravodlivosti, ktoré si ona pre seba obsadila. Nato prišlo na rad odnímanie štipendií, vypovedúvanie zo seminárov, škôl, konviktov a iných ustanovizní, odopretie kňazského vysvätenia, zadržiavanie stoličných vysvedčení, potrebných pre získanie úradných pasov na nemecké univerzity. Bolo tu na dennom poriadku zrušovanie spolkov mládeže, odnímanie alebo zavieranie ich knižníc atď. Ba prenasledovania sa rozšírili aj na rodinných príslušníkov, ako napr. zo strany grófa Zaya proti otcovi koryfeja našej mládeže Štúra a pod. Dosť na tom, skutočne sa už dospelo po bod neľútostne nanútenej *Stapsiády* a *Sandiády*⁴² voči týmto utláčateľom našej národnosti. To je totiž zamestnaním o svojej moci ubezpečených nespravodlivých násilníkov, že týraným vnucujú meč pomsty.

A čo sa vám zdá, páni moji, nebol by sa nikto našiel medzi našimi mladíkmi, kto by sa bol vzbúril ako nejaký Sand proti jednému alebo druhému z našich hlavných utláčateľov? Iste, celkom iste, ubezpečujeme vás o tom! No my ďakujeme Bohu, ďakujeme mu z hĺbky slovanského zmyslu pre púť, že sa nám, ktorí sme boli vedúcimi oných snáh, podarilo nielen zadržať samoozbrojené a na strašný čin zúfalosti už vysoko vyzdvihnuté ramená, lež ešte aj myšlienku na to ťažko stretať a úplne potlačiť. „Národ náš na cnosti má státi,“ privoláva Kollár, a to dokonca proti činu Miloša Obilića.⁴³ Ako by sme sa my neboli nechali poučiť učením tak veľmi obdivovaného a cteného génia, ktoré tak zodpovedalo srdcu slovenskej mäkčnosti a trpezlivej dobroty? Napriek slovanskému fátumu sme my až formálne dogmaticky ustanovili, že zatiaľ tak musí byť pre náš úžitok a prospech a že skutočná hodnota veci len takto môže prísť na naše radostné poznanie a zásluhu, ktorá samu seba odmieňa.

5.

Prirodzene, nechýbali príležitosti, kde naši mužovia a kde my všetci sme mohli uskutočňovať tento dogmatický článok činorodej viery.

V Prešporku, Slovanom priateľskej nemeckej Bratislave (podľa starých

kronik Braclaburg, Slovanmi založený) držala sa ešte skupina slovanských mladých mužov pod *Štúrovým* vedením a napriek neprestajnému križovému ohňu zo strany Maďarov jednako statočne vydržala pod národnou zástavou. Mala predsa v *Štúrovi* takého vodcu, ktorý svojim sršiacim, a predsa tak vedecky očisteným ohňom oduševnenia vnímavé srdcia nielen zapáľoval, ale ich aj choval ambróziou slovansko-kresťanského svetonázorového učenia, vzatého z neba. On sám ako žrec vedy vlieval do mladistvých sŕdc slobodnú, pevnou vôľou sa vyznačujúcu mravnú odvahu, takže mali sme nebeskú radosť a posilňujúcu útechu vidieť, ako predsa len dobre pochopená pravda môže za veľmi krátky čas vytvoriť svet nových ľudí a priviesť k najkrajšiemu stelesneniu veľké idey. Lež krátko trvalo to kolo krásnych duchov v miestnostiach našej prešporskej alma mater.⁴⁴ Maďari sa neohrabane naň vrhli, mládež výkrikmi prehlušili, odstránili jej vodcu a udreli zúrivými oslími krokmi na srdcové struny plné akordov tohto nádherného mladického spolku.

Keď totiž senát prešporského lýcea bol vyzvaný maďarskými vrchnosťami, aby rozpustil tento v Prešporku po dobrom známy, ba pre svojich vynikajúcich členov vážený spolok, no pritom nijako nechcel maďarsky svojvoľne pokračovať – prenechal vec na rozhodnutie profesorskej rade. Dvaja z nich, Slovan *Kováč-Martini* a Germán *Schröer* boli prehlasovaní ostatnými troma od Slovanov odpadlými profesormi, *Štúr* bol odstránený a spolok tým fakticky zrušený, na veľký žal oboch zaň hlasujúcich a na bolestnú stratu mládeže prešporskej alma mater. Tá od tých čias veľmi poklesla a keby *Schröer* jej vehlas po smrti nenahradiť *Martiniho* nebol udržiaval, bola by možno zahynula. V najtuhšej zime vystahovala sa slovanská mládež z Prešporka, so skormúteným duchom nad násilne vykonanou stratou svojho vodcu, žalujúc sa na bezprávie a vyjadrujúc nevýslovný bôľ v srdcerozrývajúcej piesni:

Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú,
zastavme sa bratia,
veď sa ony stratia,
Slováci ožijú.

Na lýceu v Levoči, na Spiši mládež pohostinne prijali. Na ňu teraz upreli Maďari svoje Slovanov špehujúce zraky, aby im ich koristi neunikla.

6.

Dúfali sme teda, že v Levoči budeme môcť zriadiť stan pre svoje pokojné snahy. Na túto nádej oprávňovali nás mnohé zretele na záväzky, ktoré táto škola má, pretože ju, práve tak, ako aj prešporskú, hlavne Slo-

vania dotujú a slovanský ľud ju z roka na rok podporuje. Veď práve to je pozoruhodná strana nášho osudu, že my Slovania svoj ušetrný groš vynakladáme na vydržiavanie kňazov protislovanského Molocha, ktorý už od stáročí naše najmilšie a najmilovanejšie deti požíera, a bude asi ešte požíerať, až kým do neba siahajúca socha Slovanstva, o ktorej prorokuje Kollár, neožije a mocne vyzbrojená onú, na našu národnosť svoje smrtiace oči upierajúcu modlu spolu i s jej prekliatymi kňazmi nerozdrúza a nepotlačí. Hovorím teda, v Levoči sme poprosili predstavenstvo školy, aby nám dovolilo založiť slovanský spolok mládeže. Mužovia tohto predstavenstva, sčasti Nemci a sčasti Slovania, boli ľudomilní a nadostač slušní, aby nám vyhovel. Jeden z našich výtečných mladíkov bol vyvolený za vedúceho a zároveň sa podvolil, že bude na celej škole štatistiku po maďarsky prednášať, všetko z čirej ochoty, slúžiť dobrej veci. Všetko sa dobre začalo, všetko znamenite napredovalo. No krátko trvala nerušená radostná práca Slovanov. Maďari tu znova úradne vtrhli a všetko potlačili. Predstavenstvo školy nemalo dosť smelosti, oprieť sa o svoje vlastné práva a aspoň vydržať stály protizákonný nájazd Maďarov, ak ho už nemienilo odraziť. Oprávnená vec slovanskej mládeže musela sa utiahnuť z milej verejnej palestry⁴⁵ do mnohonásobne zastrašeného a inkvirovaného súkromia.

7.

Povedali sme si: „Bratia, neváhajte predsa, pokračujte v solicitovaní⁴⁶ maďarskej nespravodlivosti, aby sa ona sama prejavila a vysílila vo svojich zločinoch; raz sa predsa len preplní a rozbije.“ Áno — keby sa to tak dialo. Dve veci sú podľa Písma nikdy nie sýte, peklo a smilnica. Naša myseľ sa obrátila k Pešti, a to práve proti prúdu, vetru a búrke. Katedra slovanskej reči na peštianskej univerzite by bola veľmi na mieste... Tam študujú mnohí, ba v prevažnom počte Slovania. Tam vyučujú toľkí, aj keď od cudzení, ale predsa len oslavovaní slovanskí mužovia. Tam sa každodenne naráža na potrebu slovanskej reči, a to tí páni tam predsa len nahliadnu, takže pri napomáhaní vyštudovaných a zamestnaniachtivých mladých ľudí nepripravia ich o radosť, aby mohli dostať na prídavok známosť reči toho ľudu, medzi ktorým budú ustanovení. Áno — tak sme si to mysleli, celkom jednoducho a prirodzene. Preto sa dohodla slovanská mládež na univerzite v Pešti a predložila miestodržiteľstvu prosbu o zriadenie katedry slovanskej reči, z tohto a ešte iných 24 dôvodov. Taktiež aj z toho nad slnko jasnejšieho právneho dôvodu, že keď sa na univerzite vyučuje šesť cudzích rečí, bolo by slušné aj domácu, najviac rozšírenú slovanskú reč tak celkom neignorovať. Nič iného, len čo je správne a slušné. Veď kto by aj nedovolil rozumným spôsobom niekomu ujať sa a vlastníckym právom si prisvojiť

takú maličkosť, na ktorú naráža na každom kroku svojho úradného života? Najmä keď mu tá vec na to slúži, aby sa s ľuďmi po ľudsky porozumel a vedel tak s nimi zachádzať.

No maďarský vrchnostenský rozum bol dostatočne svojmocný, aby na posmech obrátil túto prirodzenú a právne rozumnú nevyhnutnosť. Nato sa stalo na univerzite hotové pozdvihnutie maďarských copových autorít, od palatína až po pedela a vrátnika, citovanie, inkvirovanie, utláčanie pôvodcov a vedúcich tej prosbopisnej záležitosti, ani čo by boha Maďarov bola tarantela poštipala. Povedali si: „Hrôza, tu v srdci Uhorska, tu sa ešte opováži zvíjať ten červík! Tu je panslavistická písomná prosba, v maďarskom svetovom meste, jedinom, ktoré bude mať v držbe maďarský kráľovský rod! Tu, kde náš nebeský kvet v hnoji občianskej populácie — veľmi prevyšujúcej nemecko-slovanskú už tak nádherne rozkvitol, tu má byť panslavistické učilište? Nech nás pred ním ochráni boh Maďarov! Kým som ja palatínom, nič nebude zo slovanských táranín o nejakých právnych nárokoch. A tak, quos ego?“⁴⁷ — — A slovanská vec aj tu obišla ako nejaká vzdychajúco-hrozivá tóna.

8.

„Ale, len ďalej, bratia, len ďalej solicitovať, niečo sa predsa len vryje do tých zatvrdilých sŕdc. Gutta cavat lapidem.“⁴⁸ Nato sme vystúpili s prosbou, aby nám dovolili politické národno-slovenské noviny. Veľmi sme cítili nedostatok takého časopisu, bez ktorého je miliónový národ ako bez commune sensorium, bez spoločného zmyslového orgánu. Nuž a tri milióny Slovákov nemali jediný verejný politický časopis v ústavnom Uhorsku!⁴⁹ Už prv sa robili pokusy vydávať ľudové časopisy a politické noviny. Všetky pokusy stroskotali na hungarizme. Ako sa musí chudák Palkovič v Prešporku zodpovedať za to, že sa opovážil označiť svoj Týždenník, týždenné noviny,⁴⁹ za „Národní noviny“ (národný alebo správnejšie ľudový časopis)! Lebo vskutku, ale vskutku — dajte pozor — obžalovala ho stoličná vrchnosť zo zločinu urážky uhorského národného majestátu, a to len preto, že sa opovážil slovanský ľudový časopis nazvať Slovenské národní noviny! Bol to formálny proces, pri ktorom málo chýbalo, a boli by nevinný Týždenník obesili (suspendovali a zakázali), a napokon sa predsa len vo svojej protislovanskej zášti uspokojili s tým, že úbožiakovi aspoň odľali pravú ruku, totiž „Slovenské“. To znamená: Palkovič dostal právo vydávať „Národní noviny“, ale bez prídavného mena „Slovenské“. Od tých čias však teplomer maďarizmu stúpol až na bod varu, preto sme sa obávali, že už nikdy nedostaneme povolenie na nový časopis. Gróf Zay,^h ktorému som svoj úmysel oznámil roku 1840 pri dobrej hostine, odrádzal nás práve od

toho a priamo nám povedal, že nepochodíme v Budíne. „Pozrite, milý pán farár, náš palatín zmýšľa celkom maďarsky⁵⁰ a je oveľa maďarskejší ako my magnáti. Ten nenechá vzniknúť ničomu slovanskému v Uhorsku a, medzi nami rečeno, kde — —, však ma rozumiete.“ „Oj, áno, veľmi dobre, illustrissime domine comes,⁵¹ odpovedal som ja. „Ale, pán gróf, vy ste predsa liberálny človek, ako vy toto ukracovanie práva schvaľujete, a prečo by ste sa ho z vášho osobného úradného záujmu (ako vtedajší cirkevný dištriktuálny dozorca) nesnažili prekaziť?“ „Oj, áno, tak je. Ale, viete, keď vyššie štátne záujmy a ohľady vyžadujú, aby sa niečo také nestalo, čo inšie možno robiť, než liberálne sa podriaďiť?“ — — „Hej, ale, prosím: je nejaký vyšší štátny záujem, ako vzdelanie ľudu a blaho ľudu, a jedno i druhé môžu príhodne napomáhať verejné dobré časopisy.“ — „Veď áno, ale vám postačia české časopisy, a tie to už môžu robiť.“ — „No a sú to práve Česi, ktorí už oddávna žiadajú, aby sa pre Slovákov redigoval politický časopis.“ — „V akom záujme? Vari nie v záujme Slovanstva?“ — „Prirodzene, aj v tom záujme, ale ešte omnoho viac preto, aby sme dostali vysvetlenie o pohyboch v našom ústavnom živote v Uhorsku.“ — „Ach, tak, to by bol teda určitý druh ústavnej propagandy? Zlé by to nebolo — ale „slovanské noviny“ v Uhorsku — nie — ťažko to pôjde.“

Napriek podobným viacnásobným odoberaniam odvahy, napriek všetkej hane a posmechu, ktorými Maďari už vopred zahrnuli túto, ešte len rozhodnutú vec, sme my vec podľa možnosti čím najlepšie začali. Náš *Štúr*, hoci v tomto odbore nepracoval, vo veľkej horlivosti sa podobral na ťažkú úlohu redaktora slovanských novín v Uhorsku a s vysvedčeniami od katólickych a evanjelických biskupov, mnohých mužov v úrade a opatrený kauciou od Fejérpatakyho, predložil prosbu vo Viedni, dobre vediac, že by v Budíne nadarmo klopal. Celé tri roky visela prosba na nitke vysoko a najvyššie rozvážlivej politicko-diplomatickej dobrej vôle rozhodnúť. Sem a tam ju postrkovali, šklbali, závažnejšou robili novými vysvedčeniami, petíciami (jedna dokonca od celej šľachty v Turčianskej stolici), až napokon sa to stalo, že noviny — vôbec nepovolili. Veď, veď — čo to stálo maďarského magnáta, potlačiť takú oprávnenú slovenskú vec? Stačilo mu pohnúť jedným prstom, a mohli sme predkladať prosby také vysoké ako Tatry, nedocielili sme nič, ale vôbec nič; nepáčilo sa to maďarskej zvrchovanosti, a tým bola vec vybavená. Medzitým predsa len nechali vec visieť a nemysleli na ňu. No *Štúr* sa s tým neuspokojil a obrátil sa najmä na vysokopostavených chorvátskych bratov. Ich pomocou a na príhovor Jeho c. kr. Výsosti *Františka Karla*, na pobádanie ministra *Kolovrata*, a potom, keď v tejto veci vyšiel ostrý článok v *Times* a napokon, keď sa gróf *Apponyi* stal kancelárom, bolo dané povolenie, ale pod ťažkou vyhrážkou, že bude okamžite odňaté, ak by kedykoľvek v novinách vyšlo niečo nacio-

nálno-politického obsahu. *Tantae molis erat* — takú veľkú námahu stálo len dosiahnutie povolenia na slovanské noviny, kým maďarské rastú ako plané huby cez noc a množia sa, pretože sa to tak ľúbi maďarskej zvrchovanosti.

Noviny teda započali svoju činnosť. *Stúr* s priateľmi ich redigoval, keď aj nie so zručnosťou filistra, ktorý zlé duševné výplody len zdanlivo upravuje, aby úbohé čitateľské dušičky urobil ešte horšími. Oni redigovali noviny s láskou a oduševnením a vlievali čerstvý život do suchých duší našich čitateľov, pričom koncentrovane zjednocovali sily tých lepších. Noviny neobyčajne pôsobili a utvrdzovali nás v našej doterajšej viere vo veľkú vnímavosť nášho ľudu. Na naše šťastie boli noviny pridelené cenzorovi, ktorý bol dobre nemecky, totiž slušne zmýšľajúci človek a častejšie prepustil aj trochu hlasnejšie slovansko-národné články, napriek stálemu výhražnému a hanlivému kriku zo strany Maďarov a ich voľnej žurnalistiky. — Noviny zanikli v treťom mesiaci slobody. Ich redaktor sa stal vyhnancom z krajiny. Jeho pomocníkov šikanovali domovými prehliadkami. Sám obsah celkom zvädol a uschol v neznesiteľnom plameni maďarskej tyranskej slobody, a každé ešte v ňom ukryté životné vlákno bolo z neho vytrhnuté a vystreté na škripec nového svojvoľného maďarského tlačového súdu. Bolo aj lepšie, že noviny celkom prestali, ako keby sa len litierkou boli priblížili zámerom maďarizmu.

9.

Pokúsili sme sa ešte jedným spôsobom preraziť s našou vecou. Nastúpili sme na cestu spolkovitosti, o ktorú sa pokúsili už naši slovanskí predchodcovia. Keď sme aj s odporným pocitom späť hľadeli na všetky tie Maďarmi zmarené pokusy a nič lepšieho sme neočakávali, jednako sme sa napriek tomu cítili povinní, pokúsiť sa o všetko zákonné, čo nám len dávalo na dosah ruky zriadenie našej vlasti. To preto, aby sme si raz nemuseli vyčítať, že sme premeškali niečo v takej pre nás tak drahej, tak svätej veci, za ktorú by sme sa boli radšej zriekli všetkého životného pokoja a každého priateľstva sveta okolo nás. Verili sme, že sme v lepšej situácii ako naši predchodcovia, lebo nás obklopovali zvučné uhorské hlasy o slobode a liberálna maďareska sa v hrozných bolestiach blížila k pôrodu, kým za našich predchodcov ešte len tu a tam sa nesmelozvávala. Združili sme sa teda k veľkému, veľmi veľkému, štátne a politicky dôležitému cieľu, a to predbežne *tajne*. Áno, *tajne*. — „Aha, vy konšpirujúca panslávská zberba, už sa teraz sami priznávate? Teda *tajne*? Dobré. Dajte to do zápisnice: „Široko rozvetvené sprisahanie, panslavistická konšpirácia, spôsobená *Hodžom, Stúrom, Hurbanom* a inými.“ Teraz vás už máme!“ — „Pomaly,

páni. Bolo to sprisahanie len proti našej nepochybne úbohej peňaženke. Zaviazali sme sa totiž venovať časť svojich úradných príjmov: 1. na podporovanie chudobných študentov, 2. na vydávanie dobrých ľudových spisov a školských učebníc.“ — „Čože, len to? Ale teda prečo tajne?“ — „Jaj, prosím vás, uvážte len, či je v Uhorsku dovolené Slovanom, aby oni sami sebe dobrodenia preukazovali?! Nie, a preto sa tam musí *tajne dobrým*, ale *zjavne zlým* byť, to znamená odpadlíkom byť.“

No na tento spôsob vec nepokročila. Preto? Preto, lebo je v Uhorsku zase len nie dovolené tajne byť dobrým. Sama dobrá vec, pretože sa kŕmi len svetlom pravdy, vytrčí nevinnú hlavu cez okno, aby ľúbezne oslovila z okoloidúcich všetkých, ktorí sú k nej priateľskí. A keď niekto tak mnoho zlého pretrpí, ako my v našej vlasti, ten je potom tým netrpezlivejší v tom vytúženom a predsavzatom dobrom.

Preto sme so svojim spolkom vykročili na cestu verejnosti. V Liptovskom Sv. Mikuláši sme sa zišli a založili sme spolok *Tatrin*, to znamená syn Karpát. Zasvätili sme ho s pobožnými želaniami, so srdečným nadviazaním priateľstiev, so zmyslom pre bratstvo, ako ho môže cítiť a vidieť len slovanské, od celého sveta do seba utiahnuté srdečné vnútro. Ach, všetky tieto čisté obete srdca mohol mať v záľube len náš spravodlivý Boh. Protislovanskému, prekliatému démonizmu boli len za žiadúce výsmešné žrádlo! — S jasotom sa prijali všetkým priateľom Slovanstva rozposlané spolkové stanovy, o ktorých sme ubezpečovali, že budú čo najskôr predstreté na najvyššie miesto. Jedno po druhom sa nám zhromaždili pekné sumy, takže sme mohli podporiť nejedného mladého, na pomoc odkázaného odvážlivca. Výročné valné zhromaždenia boli vždy početnejšie navštevované. Náš ľud prejavoval vždy väčšiu účasť, požeňoval a podporoval nás. Na poslednej schôdzi zaradovali sme sa scéne, nad ktorou sa aj sám Boh musel radovať, lebo to bola scéna zjednotenia od stáročí rozdelených katolíckych a evanjelických bratov. Dokonca i sami naši slovenskí zadubení maďaróni, ktorí nahodile alebo úmyselne boli prítomní pri rokovaniach, nemohli nám odprieť svoju pochvalu. Čo teda ešte chýbalo, aby sa zjednotila celá samopozvaná inteligentná časť nášho národa? Chýbala ešte dobrá vôľa vlády. Chceli sme mať oficiálne, autenticky už len jej slovo „povoľuje sa“, a bol by nasledoval prílev verných, statočných sŕdc. Ale tu, práve tu sme narazili na moc, ktorá sa sprisahala proti nám Slovanom. Predkladali sme petície o potvrdenie, raz, dva, trikrát, vysielali sme jednu deputáciu po druhej, súrili sme vo všetkých diplomatických rečiach, ale sme nedocielili nič, vôbec nič. Veď áno, keby sme tak boli predstúpili s maďarizačnými plánmi pred veľkého patróna maďarizmu v Budíne, pred nebohého palatína, ó, ten by nám bol asi — nech mi Boh odpustí, ak je to obvinenie — pravdepodobne radšej dovolil protirakúsky spolok, len nech

by bol mal maďarské zameranie, ako slovanský. Maďari zakladali jeden spolok po druhom a nikto sa na to nepýtal. Oni si boli istí ich existenciou, veď boli predsa maďarské, a tak už preto oprávnené. Trpení Židia mali spolky, ktoré im potvrdzovali, lebo mali maďarské zameranie. My Slovania sme však stáli tu dokonca voči Židom bezprávní, pretože sme chceli napomáhať vec svojho ľudu a svojej národnosti. Všetko, nech by to čokoľvek bolo bývalo, bolo žiadúcejšie pre maďarsky vládnuce panstvo, ako my Slovania so svojimi ostýchavými právnymi nárokmi. Keby sa bol slovanský národ skladal zo samých zbojníkov, alebo keby v ňom bolo bývalo hoci aj tak mnoho zločincov ako v maďarskom, no nech by len mal maďarské zameranie, bol by býval v milosti u maďarskej vlády, len práve slovanským nemal byť. „Radšej nech je ľud v Uhorsku zlý ako nemaďarský, ako slovanský,“ to je autentický výrok tejto nesvedomitej, hriechmi obťaženej strany maďarskej zvrchovanej vlády!

Ako sme povedali, nedosiahli sme nič, celkom nič. Napriek tomu, že Jeho Veličenstvo cisár, ten Dobrotivý, na záruku ministra Kolovrata vybavenie veci vlastnoručným listom nariadil, napriek všetkým príhovorom zo strany bratsky verných Chorvátov, vzdor všetkým našim bedákajúcim, stenajúcim a zaklínajúcim prosbám sa vec jednako zmarila, nemilosrdne potlačila. Ó, tí prekliati zlodeji milosti u maďarskej zvrchovanosti, ktorí nám takto zavreli cestu k srdcu Rakúska, takže sme už stratili vieru v toto srdce! Nestačilo im, že náš úbohý ľud rozšliapali ako červíka; oni skľúčili naše verne dúfajúce a očakávajúce duše práve tou uzurpovanou panovníckou mocou, ktorej meno je *dobrotivosť a blahosklonnosť*. Toto dúfanie — pretože sa oni za svoju vinu nikdy nebudú zodpovedať — by sa teraz pri nás, o právo nespravodlivo obrátých, bolo stalo nezavinenou zlou *nedôverou* a beznádejným pohrdaním *majestátu*, keby nám Boh iným spôsobom, a najmä v súde marcových dní nebol dopomohol aspoň k lepšej nádeji.

My sme totiž nedosiahli nič — nikde nič. Pred maďarskú trónnu stolicu, ešte kým vládol starý palatín, vyslali sme dvoch úctyhodných katolíckych duchovných. Oni ta prišli a prosili o potvrdenie nášho spolku. Keď týmto deťom vlasti na ich prosbu o kúsok práva ako chleba z milosti hodili kameň — aby som si poslušil výrokom z Písma — vtedy oni, tí dvaja prosebníci, vrátili sa domov so zarmútenou myslou. Hodili ten kameň do Dunaja, ktorého vlny sa spolu so žalobou beztak ďalej valia nad nesčíselnými kameňmi bezprávia, spôsobeného od tisíc rokov Slovanom, jeho prvorođeným synom. Nie — nebol to kameň — bol to had, ktorého vpustili do nevinných srdiec týchto mužov s posmešnými mocenskými slovami. „Čo, ako?“ — rozkričali sa na nich. „Vy, katolícki kňazi, opovažujete sa držať spolu s luteránskymi panslavistickými predikantmi? Ako sa len opovažujete takto sa vyfahovať spod disciplíny? Či vám váš biskup dovolil, aby ste v takejto

veci sem prišli? Nemáte vari žiadnu inú robotu, ako takéto zle osnované, dokonca luteránsko-panslávske prosby podozrivých Slovákov odporúčať? Choďte preč!" — To bola približná odpoveď. Náš *Caban* a *Holček* — tak sa volajú tí mužovia — vrátili sa zdespotizovaní ako najnehodnejší školáci, s nevýslovne smutnou dušou a čoskoro na to zaspievali „requiem aeternam“⁵² nad hrobom toho palatína, v sídle ktorého ich tak maďarsko-božsky znosili.

IV

NAŠE PRÁVNE POŽIADAVKY

Vo Viedni by nás boli takmer vypočuli. Dokonca si dali toľko námahy, opýtať sa nás, kde by malo byť stále sídlo spolku, keď odrazu vypukla revolúcia. A tak: „Už je neskoro, pán kancelár“ — zahnali všetkých tých nepoddajných tyranských monopolistov suverénnej milosti. Viedeň, ktorej meno napísané vo forme „Vienna“ zneje po slovansky ako „vina“ (Schuld), pozdvihla sa hádam aj nato — áno, nato, Bože to daj — aby odpykala mnohostoročnú vinu proti slovanskému národu. Možno — Bože to daj! Nech sa starajú tí čo sú vinní a dlžníci, ako sa porátajú s nami. Najlepšie pre nás Slovanov v Uhorsku je asi to, že viedenská vláda maďarizmus, predtým vo Viedni tak maznaný, odtrhla z povrázka bývalej rakúskej vlády a ponechala ho svojmu osudu. Už tým sa mnoho vykonalo pre Slovanstvo. Lebo teraz rameno *sväto-slovansky* (alebo *otrocky* — nech je vo meno božie, ale je už raz tak) ctenej starej dynastie Habsburgov odchyľilo sa už od maďarizmu, alebo lepšie povedané, bolo odhodené. Nezadržiava nás teda už viac žiaden ohľad na piétu, aby sme slabého, ale nesmierne svojvoľného chlapčiska, ktorého starorakúska vláda z neslýchane sprostej politiky nechala po našich hlavách tancovať, na nás plúvať, štipať nás a zauškovať atď. — aby sme tohto chlapčiska, ako hovorím, nemohli zaslúžene potrestať. To je približne to, čo „Vienna“ zatiaľ pre nás urobila.

Vypukla tretia francúzska revolúcia. Nad búrlivým jasotom Iudu vysoko viala zástava slobody, rovnosti a bratstva. Ústami Bohom nadaného Lamartina bola prisľúbená ochrana všetkým potlačeným národnostiam. Zhovievavý Boh spravodlivosti sa zjavil teraz očakávajúcemu európskemu ľudstvu týmto novým orgánom. Slovenský Iud, od stáročí čakajúci a trpezlivý, vypočul tieto hromové hlasy blízkeho súdu sveta s nábožným, slovanským zmyslom pre zázrak. Naše ľudové spolky, ktoré sme zakladali v zmysle svojich protimaďarských snáh a predovšetkým zamýšľaného vzdelávania

Iudu osviežili sa teraz na tejto mohutnej potešujúcej reči, ktorou hovoril francúzsky Iud. No predsa sa ma pýtali naši mužovia z Iudu: „Či tu na zemi, v tomto nešťastlivom svete Iudí nemožno inak prísť k právu a slobode ako práve len vražednou rukou revolúcie? Povedzte nám, pán farár, či je to od Boha a či od diabla?“ — „Milí moji,“ odpovedal som, „je to už raz tak na tomto svete, a isteže je to nie dobre. Ale je to už raz tak, že starý hriešny Adam nič nevedel, až kým z toho neokúsil. Bezbožní držitelia moci v tomto Iudskom svete sú takí Iudia, ktorí, keby im sám Pán Boh z neba skrze svojich anjelov poslal viditeľné prosebné písma, dbali by na ne len natoľko, nakoľko by to práve vyhovovalo ich sebeckým cieľom. Veď vy sami máte príslovie: „Čo by mu dušu na dlaň položil — neuverí mu.“ Áno, tak je to na tomto svete s dobrou, spravodlivou vecou, s voľbou božsko-Iudskej slobody, je to skoro vždy veľmi zle. A vy viete, že dobrou a spravodlivou vecou je len vec nebeského kráľovstva. Poznáte však aj božské slová nášho Spasiteľa, ktorý hovorí: Nebeské kráľovstvo trpí násilie a tí, ktorí činia násilie, uchvacujú ho. Pozrite, moji milí, takouto revolúciou je aj násilie, ktorým sa nebeské kráľovstvo uchvacuje, ak ho zadržia prekliate ruky bezbožnej, násilníckej moci vyslobodeného Iudstva. Ja takto vykladám to slovo, hoci sú možné aj mnohé inakšie výklady.“

1.

„Čo myslíte, dožijeme sa aj u nás revolúcie?“ — „Je to možné,“ odpovedám, „čert nespí a Boh bdie, účinkuje a všetko nádherne uskutočňuje.“ — „Hľa, týmto našim nanúteným pánom, proti ktorým sme tu takí bezprávnici, by sa veľmi dobre zišlo také francúzske hromobitie.“ — „To sa môže veľmi ľahko stať,“ hovorím, „možno sa už aj stalo, kým my tu o ňom rozprávame. Dobrá Iudská duša je manželkou svetového ducha. Po čom ona často len túži a vyslovuje ako želanie, to on už aj uskutočňuje.“ — A hľa, revolúcia vo Viedni už aj vypukla. Nato zmeny a prevraty v Uhorsku, ktoré nasledovali a o ktorých sme vtedy ešte nevedeli, že sa premenia na tragikomédiu maďarizmu, naplnili náš svet duchmi. Na nich sa len náš Iud rozpomínal ako na známych spred jedného tisícročia, proti ktorým však povestná maďarsko-pánska pohostinnosť bola veľmi podozrievavá, zdržanlivá, ba až neprístupná. Bola to nálada, v ktorej prichádzali náhlivé správy, výnosy a nariadenia, ani čo by sa okolité vrchy boli naraz začali sem i tam hýbať. Zákon o zrušení všetkých urbárskych povinností a všetkej feudálnej podriadenosti bol teda vydaný všetkým stoličným vrchnostiam. Bol to zdrvivý úder. Do konca života nezabudnem na ten výzor našich odaristokratizovaných úbohých Iudkov. Hriešne duše tu stáli a vyvažovali oči na tento svet ako nejaké o svoju ozdobu a čačky orabované

modly. S našim ľudom jasajúc, tiško plesajúc v duši, ktorá všetko toto videla ako svoje obľúbené a vykonávané dielo, prechádzal som sa medzi týmito začarovanými ľudskými figúrami. Keď trošku prišli k sebe, najprv hodili na zem výnos, pošliapali ho nohami a potom vysotili zo seba zúfale kliatby, že len tak zdunelo liptovské pretórium.

„Žiadna milosť už, žiadna pomoc, už je po všetkom, už je po nás.“ Vrhali na mňa pátravé a ostýchavé pohľady ako na tamojšieho muža slovenského poddaného plebsu. „Ohó, čo myslíte,“ pýtali sa ma, „aký koniec to bude mať?“ — „Prosím vás, páni moji, to je ešte len začiatok konca, lebo tá vec je nekonečná. Dobre je však, že sa už zakončilo, čo nechcelo mať žiadneho konca. No, myslím si, keď beriem do úvahy stav Uhorska, že je všetko to príliš neskoro, ale aj príliš včas.“ — „Ako to myslíte, príliš neskoro a príliš včas?“ — „Neskoro pre vás, lebo ste sa už prežili, a príliš včas pre nás, pretože sme my ešte ani nezačali žiť. Ale milá mamka »sloboda« nám už čoskoro narastie, lenže všetci musíme byť poriadni. A vy, páni moji, musíte sa z nej znovuzrodiť, ak chcete skutočne žiť.“ — „Ale, ako je to možné?“ — Áno — tak sa pýtajú všetci Nikodémovia.

2.

No nech je povedané ľudstvu na česť, boli aj medzi aristokratmi jednotlivci, ktorí sa už prv vzdali všetkých predsudkov a požadovali všeobecnú slobodu pre ľud, a tí epochu, ktorá práve vypukla, prijali s jasotom ako vyplnenie svojich žiadostí, ako vlastný produkt svojej duchovnej práce. Títo mužovia sú tí lepší duchovia, ktorí, aby som použil istý Stillingov výrok, presvitajú aj cez zemský obal a cezeň svietia. Títo duchovia teda oslavovali, hľadiac na blížiacu sa nebeskú podstatu. Áno, takí mužovia zasluhujú a majú našu úctu, ktorá musí byť tým väčšia, čím úprimnejšie a ľudsky musíme priznať, ako ťažko je zrieť sa zdedených predsudkov a všetkých predností.

V ľudskom srdci sa jednako ešte vždy nachádza veľmi vážna otázka svedomia: „Uváž predsa, či by si ty nebol horší alebo lepší za podobných životných okolností?“ Nuž a v slovanskej aristokracii Severného Uhorska, nech by ona, ako doteraz vždy, prišla na mizinu, pretože jej vampýr maďarizmu odňal najlepšie životné šťavy, našlo by sa mnoho veľmi podobných. Lebo je neuveriteľná elasticnosť slovanského charakteru ľudí, žijúcich v škále myšlienkového harmónie, od najnepatrnejšieho scvrknutia až po najväčšie a najrýchlejšie rozšírenie.

Prekliaty maďarizmus oraboval teda náš ľud aj o týchto duchov, pretože ich v búrlivej triumfálnej zlosti jazykovou refazou prikoval na svoj voz, ako to ďalej uvidíme.

Ale vedľa týchto mužov bolo vidieť a počuť aj kuriózných netvorov: „Prosím vás, povedzte mi, či je naozaj pravda, že aj v Petrohrade vypukla revolúcia, že cára zaškrtili a že je všetko bez ladu a skladu? Poslanec R.... písal to svojmu priateľovi. Je to ozaj pravda?“ — „Nuž a čo vás zaujíma Rusko a jeho cár? Veď vy ste predsa konštitučný Uhor!“ — „Ach, dočerta — Uhor, Maďar, Slovák, čo mám z toho, keď musím utrátiť svoje panstvo! Ruský cár by bol býval ešte poslednou nádejou všetkých nás, ktorí by sme nechceli len tak mne nič, tebe nič prísť o naše vlastníctvo a o naše stavovské výsady“ atď. — „Čo ma je po maďarizme,“ povie zas iný, „keď sa už teraz od ľudu ani jazykom nebudem odlišovať. Aristokracia a maďarizmus sú predsa synonymné, aspoň medzi našim slovenským poddaným ľuďom. Ten sprostohorlivý Kossuth sa veľmi prerátal, ak za týchto okolností počítal u nás na maďarsko-národné zmýšľanie. My sme všetko urobili pre ten sprepadený maďarizmus, a teraz máme takúto odplatu za naše služby.“

3.

Hnutie myslí nadobúdalo u nás stále širšie rozmery. Okolo nás sa zoskupil zástup lepších odaristokratizovaných ľudí, aby skrze nás zaviedol priblíženie k slovenskému ľudu a úplné zjednotenie s ním. Bola to nálada, ktorá oprávňovala k najlepším nádejám. Zverejnenie nového zákona bolo oznámené v Liptove na 28. marca. Všetky mestá a dediny boli vyzvané, aby vyslali svojich zástupcov do stoličného zhromaždenia. So žasnúcou radosťou vyrozumel teraz náš ľud, že sa má dostať do stoličného domu na niečo iného ako na vypočutie pánskych trestajúcich slov, stále ukladaných tiarch, rozkazov a povinností. Svitol deň 28. marca a my sme v ňom dožili v Liptove deň nádherných scén milého ľudstva a ľudskosti, čo bolo nevýslovnou radosťou pre každé šlachetné srdce. Ľud sa v húfoch hŕnul do stoličného sídla. V určenú hodinu vstúpili zástupcovia obcí do stoličnej dvorany, ktorú celkom zaplnili s ostatným prúdiacim ľuďom. Po prečítaní zákonných článkov zahrnelo v stoličnej dvorane tisícnásobné zvolanie „Sláva!“ Bože môj, od stáročí bezprávnej poroby po prvý raz počuť volanie slobody; komu by tu neposkočilo srdce, kto je úprimne oddaný ľudu! No keď utíchla búrka radosti, vystúpil mladý muž zo stredu zhromaždeného ľudu, pretlačil sa k zelenému stolu a prečítal túto prosbu:

Slávne stoličné zhromaždenie!

S úprimným a slobodným pocitom vďaky a dôvery predstupujeme pred vás ako spoluobčania štátu s týmto prípisom a vyslovujeme tak svoju vďačnosť, ako aj svoje žiadosti a prosby.

1. Predovšetkým vyjadrujeme nevýslovný cit pokornej vďačnosti k Naj-

vyššiemu panovníkovi národov, ktorý ako sám najmúdrejšie spravuje osudy všetkých národov, tak aj srdce Jeho Veličenstva a nášho krajinského snemu na to priviedol, aby už od mnohých rokov túžobne očakávaná sloboda a štátoobčianske práva všetkým deťom krajiny boli udelené.

2. Vyjadrujeme svoju najhlbšiu vďaku a uznanie všetkým tým mužom našej vlasti, ktorí sú pôvodcami tejto slávnej štátoobčianskej premeny.

3. Prednášame dôverne svoje prosby a žiadosti:

a) Aby ľud tejto stolice podľa jemu teraz udelených práv mohol sa zúčastňovať národných zhromaždení; je len prirodzené a dôsledné, aby sa rokovania viedli v slovenskej, jemu zrozumiteľnej reči. Vyhľadáva to česť a povinnosť štátoobčianska a jeho verejnosť, ktorá nikdy a nikde nedosiahne svoj cieľ, ak sa neopiera o spoločné a všeobecné dorozumenie.

b) Žiadame, aby sa sudy, prosby, procesy, úradné stoličné aj snemové oznámenia diali v slovenskom jazyku. Vyžaduje to povinnosť a nevyhnutnosť ľudovej správy tejto stolice, pretože v nej bývajúcí štátni občania musia a chcú byť vyrozumení o všetkých právnych a politických veciach.

c) Žiadame, aby sa hneď porobili potrebné prípravy na prepotrebné vyučovanie a vzdelávanie slovenských štátnych občanov Uhorska, na základe materinskej reči, a aby boli zriadené slovenské ľudové školy, aby sa v nich náš ľud mohol vychovávať a vzdelávať za štátnych občanov, hodných slobody. Tento cieľ sa dosiahne, keď v ľudových školách vyučovacou rečou bude materinská reč, prostredníctvom ktorej a len ňou sa budúci slovenskí štátni občania Uhorska ľahšie naučia aj ostatné v našej vlasti potrebné reči.

d) Žiadame, aby národná správa tejto stolice úradnou cestou na tom pracovala, aby čím skôr bol usporiadaný a určený spôsob ľudového zastúpenia na krajinskom sneme. Vyžaduje to potreba, aby sa obozretne diala voľba ľudových poslancov na nastávajúci, v Pešti sa zísť majúci krajinský snem.

e) Žiadame a prosíme a nikdy neprestaneme žiadať a prosiť teraz i potom, aby všetci inteligenti v Liptovskej stolici, všetci priatelia a mužovia z ľudu, priatelia ľudu a obhajcovia ľudskosti, kresťania, Bohu a ľuďom zaviazaní ochrancovia pravoslávnej všeobecnej slobody, každým dobrým slovom a správnym skutkom všemožne na tom pracovali, aby právo našej slovenskej národnosti, ktorého sa my vzdaf nechceme, ani nesmieme, nám tak v politickom, ako aj v spoločenskom živote zostalo sväte zabezpečené, cenené a nedotknuté na večné časy. Žiada to Boh a číročistá ľudskosť, bez ktorej by všetky slobody a práva na svete boli len na posmech a hanbu. Vyžaduje to duch terajšieho času, a keď v ňom každý človek toľko platí, koľko je hoden, istotne tým viac platí národ v tom, čo je vo svojej národnosti.

f) Žiadame, aby tieto naše takto vyslovené a prednesené žiadosti boli najprv prijaté do stoličnej zápisnice a potom úradnou cestou oznámené všetkým stoliciam, všetkým uhorským a chorvátsko-slavónskym vrchnostiam, ako aj Jeho c. kr. Výsosti miestokráľovi *Štefanovi* a vysokému uhorskému ministerstvu. Toto preto, aby všetci opravdiví a skutoční priatelia slobody a ľudskosti mohli naše sväté právo zastupovať a podporovať. S náležitou úctou zostávame slávneho stoličného národného zhromaždenia úprimní štátni spoluobčania a ctitelia. (Nasledujú podpisy.)

4.

Po prečítaní tejto prosby nasledovala búrka tisíchlaseho volania súhlasu. To bolo neočakávané pre ľudí maďarizmu. S bojazlivými a úzkostlivými pohľadmi sa dívali jeden na druhého a sedeli tam užasnutí a bezradní, ani čo by im už revolúcia mala vypuknúť nad hlavami. Nato vystúpili viacerí naši mužovia z ľudu a hovorili mocné, netušené reči, aké naši aristokrati ešte nikdy nepočuli. No príliš rýchlo sa zmužili malomyseľní sluhovia maďarizmu a vypovedali, že oni sa nemôžu zaručiť za tieto žiadosti, lebo o tom môže rozhodovať len krajinský snem. Oni neboli oprávnení akokoľvek porušiť zákonné práva maďarskej diplomatickej reči. Aj oni sú Slováci, ale až doteraz z povinnosti používali maďarčinu ako úradnú reč; mali by sme mať teda trpezlivosť, veď najbližší krajinský snem o tom rozhodne v náš prospech atď. Protirečiace mrmlanie nasledovalo na tieto vykrúcačky našich zarazených Maďarov. Mrmlanie by sa bolo premenilo na búrku protestov, keby iná scéna nebola zaujala pozornosť masy. *Samuel Hroboň*, božský slovanský mladík, svätých mravov a Kristom nadchnutá duša, začal hovoriť svojim elegicko-žalmickým hlasom. Hovoril, a hovoril tak, že — akou si ty zázračnou vecou ľudské srdce — všetky srdcia a všetky city boli zajedno v tom, čím vo vykúpenie dúfajúci človek v tejto pozemskej chalúpkе mnohonásobnej biedy daň platí svojej blízkej lepšej prítomnosti a ponúknutej božej milosti, všetci tí boli zajedno v slzách nevýslovného pohnutia. Mužovia, ľudia tvrdého srdca, zatvrdilí pyšní aristokrati, ktorí možno už roky nepreliali žiadne slzy pohnutia nad spolubližnými a slzy spoluprirodzeného súcitu, plakali teraz pri reči slovanského mladíka, ktorou on vystúpil za svoj národ, za nevýslovne milovaný slovanský národ a navzdory tisícročnej démonickej moci. Moc ducha, ktorá sa zmocnila tohto mladíka, Jánovho ducha, celkom premohla v ňom zemskú podstatu, takže ku koncu reči táto nežná schránka duše klesla na zem. Klesnutý vyzval rečník celú moc smrti, vyvolával ju sám proti sebe, aby jeho zemskú existenciu okamžite a tisícnásobne zničila, ak to, čo povedal, nie je vnuknutím ducha, ktorý už od dvoch tisícročí kráča celou

Európou a teraz vstupuje na prah Slovanstva. Skrátka, bola to scéna budúcej slovanskej drámy, ak ona podľa poňatia novosvetového slovanského učenia má byť viac než hra, a ak má byť skutočne viditeľným prejavom ľudského ducha. Páni a ľud, duchovní a laici, lenivci a pracujúci, bezbožníci a pobožní, osvietenci a chudobní na duchu, inteligenti a nevedomci, ktorí boli tam prítomní, všetci zmizli vo fúzii jedného jediného mnohočloveka, kým istý Bohočlovek získal svoj životný výraz a, povedané slovami Písma, dostal svoju tvár. Celé to množstvo ľudí opanovala nábožná tíšina a po celé minúty nikto nebol vstave použiť svoj obvyklý rečový orgán. Nemožno to ani opísať, a keď na to myslím, presviedčam sa, že civilizovaným Nemcom nijako nemožno zazlievať, keď nám Slovanom, ktorých nazývajú polovičnými barbarmi, vyčítajú skoro všetko nízke a zlé. Doteraz totiž nemali ani príležitosť, ani vhodný orgán, ani nepredpojatosť a trpezlivosť, vyčkávať, kým sa nezjaví vo svojej kráse slovanská duša, ktorú oni menujú chameleónskou.

No keď sa utiahol Boh okamžiku, začali teraz svoju hru číri ľudia. Predseda chvejúcim sa hlasom vypustil niekoľko slov, oprel sa o rameno zákonnej úradnej povinnosti a vyslovil prosebným tónom, že je nemožné zaručiť sa za oprávnené požiadavky. Magistrát má tu zákonom zviazané ruky a nemôže sa zaujať za vec, nech by mu bola akokoľvek milá. Nato zachvátil dušu množstva ohromný úžas. Netrvalo dlho a neprijemne dotknutá duša ľudu vzchopila sa k výhražným protičinom, pretože práve dostala na to všetky sily slova. Ľud sa začal triasť a kričať a dvíhal zataté päste proti našim poľutovaniahodným slovenským sluhom maďarizmu. „Von s prekliatymi Maďarmi, my tu nepotrebujeme žiadnych Maďarov. My sme tu doma a pre nás môže každý zostať doma!“

Takéto hlasy bolo počuť aj tu aj tam. Celé zhromaždenie hovorilo strašnou rečou gestov, začalo sa kolísať, tlačíť a valiť k zelenému stolu. Ůbohi maďaróni, akí tu boli teraz, bez toho démonického ducha, ktorý tak vyznačuje celý maďarizmus a robí ho a bude robiť Nemcom a Slovanom takým neodolateľným a strašným, kýmkoľvek Nemci a Slovania neotvorili oči a nezbadajú, že je to len určitého druhu pajácovité strašidlo. V tej núdzi ma teda páni postavili na zelený stôl a poprosili ma, aby som slávnostne oslovil ľud. Ja som videl nebezpečenstvo českej defenestrácie, ktoré hrozilo pánom a bál sa škandálu, čo by bol mohol veľmi poškodiť našej veci, preto som upravil do širšieho koryta prúd vzrušených myslí. Vyhlásil som totiž: „My sme nepožadovali, aby stoličná vrchnosť okamžite vyhovela našim prosbám a žiadostiam, ale my jej ich teraz takto chceme len oznámiť, a na nich aj naďalej trváme. Stoličná vrchnosť nemala pritom nič iné urobiť, len vopred uznať oprávnenosť týchto našich požiadaviek a mať vôľu presadiť ich uskutočnenie na najbližšom krajinskom sneme.

Nateraz nám stačí, keď sa naša písomná prosba zaznačí do stoličnej zápisnice a oznámi sa všetkým vrchnostiam Uhorska, Chorvátska a Slavónska, ako aj ministerstvu a kráľovi.“ — Toto bol oficiálny súhrn mojej reči, v ktorej som prirodzene, aby som mohol prísť na tento holý bod, najprv krížom-krážom poprechádzal cez celý tajomný, čarovný háj panónskeho a uhorského Slovanstva. Výsledok bol, že písomná petícia bola v onej forme prijatá a slovenskému ľudu posľubovali všetko možné. Tu sa pred nami znova udiala dojímavá scéna. Naši aristokrati sa naraz stali slovanskými lechmi,⁵³ kmefmi a vladykami, to znamená, pravými slovansko-demokratickými aristokratmi, akých vykazuje už len slovanský svet, nakoľko je ešte nie celkom rozožratý západoeurópskou lučavkou. Keďže beztak dve tretiny uhorskej aristokracie pochádzajú z toho vznešeného panónsko-ilýrskeho prakmeňa, ktorý pred pätnástimi storočiami zaujal Európu od Sály a Labe až po Volgu, preto sa slovanský chameleon veľmi ľahko vpraví do starých slovanských čias a nechá na svojej bytosti hranolom prechádzať všetky farby slovanského, Nemcovi tak nevysvetliteľného charakteru. Áno, — a napr. šľachta Liptova je poväčšine českého a ilýrskeho pôvodu. „No a teraz, bratia Slováci, sme bratia všetci spolu naozaj. Pán Boh nám pomáhať v tomto novom živote slobody, aby nám všetkým dobre bolo!“, takto zvolal šľachtic Szentiványi a vrhol sa dolu medzi ľud, stískajúc ruky jasajúcim slovanským robotujúcim mužom a objímajúc ich. Všetko to z najpriateľskejšej pohnútky. Bozkávali sa a objímali; odpustili si staré viny; v tom okamžení sa z hĺbky srdca radovali a rozplývali sa v najsladšej srdečnej radosi bezprikladnej dramatickej anagnorízy.⁵⁴ Všetci vychádzali zo zhromaždenia zmierení, posilnení, polepšení, oživení, áno až posvätení. Jasot teraz takto zjednoteného ľudu bol nesmierny a trval nepretržite celý deň a celú noc. Hudba, spev, osvetlenie, zdravice, pitie na bratstvo, radosťou žiariace tváre, úprimné a oduševnené reči, slávnostné vyhlásenia atď., všetko to bolo viditeľné putovanie „dcéry z Elýzia“ medzi nami, medzi Slovanmi, ktorí sme ju ešte nikdy takúto nevideli. Ja, ktorý som toto podnietil so svojimi mladými slovanskými bratmi, chodil som medzi radostne pohnutými skupinami, pokojný a veselej mysle nad tým, že už konečne z prekliato nakupeného skalného hradu nášho démonicky proti nám nepriateľského osudu začali padať aspoň jednotlivé kamene do napred sa valiacej rieky pominuteľnosti. Ako v Krista veriaci katolícko-evanjelický kazateľ pri pohľade na tento nebeský odev inak biedneho zemskeho života, a najmä pri našom dobrom ľude, mal som v onom okamžiku pri sebe Boha, ktorého biedny hriešny človek opravdive užíva, a skúsil som aj tentoraz, čo to znamená: „Vezmite a jedzte, toto je moje telo; pite všetci („áno, všetci“) z toho, toto je moja krv.“ Áno, užíva sa telo a krv Bohočloveka, to je naozaj pravda, bez vykladania slova

„signum“, alebo „cum, sub et in“,⁵⁵ a to sa skusuje v takýchto okamihoch.

Mnohí z odaristokratizovaných slovanských pánov sa obrátili potom na mňa s dôverou, požiadali ma o bratstvo, o slovanské pobratimstvo na smrť a na život, zložili do mojích rúk najslávnostnejšie ponuky služieb, všetko odteraz obetovať pre dobro slobodného ľudu ako srdečné prisahy a formálne vstúpili ku mne do učenia o slovanskej národnosti. Talentovaní, ako vo všeobecnosti slovanská aristokracia, za krátky čas všetko pochopili a — čo myslíte? — keby naša vlasť nebola tak ďaleko od vojny, a keby Slovensko, ešte neviem, či na naše šťastie alebo nešťastie, nebolo bývalo vojensky tak vzdané a nekonečne zanedbané, prisámbohu, boli by sme ešte niečo iného zažili, než čo sa teraz už od dlhšieho času deje na Dráve a dolnom Dunaji. Hovorím vám, ty maďarizmus a ty nemčúrstvo, aj keď cez stáročia „slavicam naturam si furca expellas, tamen usque redibit“.⁵⁶

Liptovský 28. marec prijali s veľkou radosťou aj vo Viedni prítomní Slovania, a najmä Chorváti a Srbi. Údajne to bol nesmierny jasot. A prečo aj nie? Karpatská praslovanská zem má pre nich niečo tak podivne príťažlivého, ako keby tam odpočívala matka Sláva, začarovaná do tisícročného spánku. A predsa sa už slobodne dýchalo v rakúskej Viedni, odkiaľ vychádzalo tak mnoho ostrých zvukov mocenského čarovného prútika nad tú spáľňu.

Viac slovenských stolíc nasledovalo príklad Liptova, ale — aká to bieda — všetko to už znivočila ruka maďarizmu, všetky radostné kvietky nášho života a jeho usmievavých nádejí boli už spálené, na to všetko nadýchal onen strašný protislovanský duch. Chcem to nakrátko rozpovedať.

5.

Keď novokreovaní maďarski ministri a celá skupina ich služobných duchov vyrozumeli, čo sa stalo v Liptove — vy teraz už viete, čo a ako to bolo — pochytil ich taký strach, ako keby celá karpatská zem už bola stála v jasných plameňoch protimaďarskej revolúcie. Teraz, keď bolo plné nebo husličiek maďarskej nadvlády, celkom oslobodenej od východom tak nenávideného Rakúska, teraz má byť akési slovanské hnutie! Akože? Keby sa tak tá sprepadená rakúska vláda zmocnila tohto pohybu a dovedla na nás tú búrku? Sme na prahu raja maďarskej nadvlády stratení, zničení, navždy vyhodení. Nato dali dohromady štátne vrchnostenské hlavy, zavzdychli si k bohu Maďarov a poradili sa. Nebolo to celkom bez rozpakov. Slovensko, vojska celkom pozbavené, mohlo sa ľahko stať Vendéou Uhorska, aj keď bolo pokojne zrevolucionované. Ťobohým poslancom horných stolíc, ktorí, mimochodom rečeno, boli a sú najoddanejšími služobníkmi maďarizmu, teraz verejne nadávali do panslávov. Ministri, najmä *Kossuth*

a *Batthyány*, chceli proti mne a všetkým, ktorí sa zúčastnili na pohybe, vydať zatykače, v Liptove okamžite vyhlásiť stanné právo, maďarský pluk tam zakomandovať a s celou silou a mocou maďarské „csak szorítsd“⁵⁷ uskutočňovať. No ten prestrašený maďarský furor okamžite uchlácholili nové, upokojujúce správy, ako aj branie ohľadu na oficiálnu vôľu prihliadať na božsky ministerskú existenciu. Škoda toho žartu, že ma nenechali zavrieť, nasledujúc impulz prvého furoru! Vskutku, oni chceli podniknúť honbu ani na divokého kanca – na štebotavého stehlíka. Práve tak, ako sa to prihodilo grófovi *Leovi Thunovi* a *Windischgrätzovi*, krvavej pamäti, s jeho bombami a granátmi a pätnásťtisícimi vojakmi. Ministerský hnev sa teda utíšil, maďarizmus ovládajúci strach zmizol a zostalo sa zatiaľ pri týchto opatreniach: 1. Gróf *Batthyány* upravil list na kráľovského fiškusa v Liptove, kde: a) proti panslávskemu hnutiu a nepokoju z 28. marca (pánszláv mozgalmak vagy inkább zavargások,⁵⁸ sic⁵⁹ podľa môjho vlastného videnia) na odstránenie spustil hromobitie, b) zmocňuje fiškusa, každé i to najmenšie hnutie toho druhu zasiahnuť fiškálskou akciou. 2. *Kossuth* proti tomu v jednom zasadnutí krajinského snemu zvulkanizoval celú debatu a zaprisahal sa svätosväte ako najporiadnejší maďarský kondás⁶⁰ (sic vide⁶¹ snemový protokol), že dá každého, kto by sa opovážil vystúpiť s takou petíciou, na fľaku zavrieť. To bol výsledok našej v Liptove podnietennej akcie. Tým sa teda všetko zničilo a prekazilo každé tomu podobné hnutie v iných stolicích. Oj, akí zúfali boli lepší ľudia v Liptove! Ziaľ a zármutok zaľahol na mysle tých šlachetných ľudí, ktorí v bezpečnej nádeji, že taká spravodlivá a tak nevyhnutne rozumná vec musí prejsť, a to najmä v nových pomeroch, ktoré nastali, byť povolená; spolu so mnou prípravy robili, plány navrhovali, vypočítavali všetky možnosti, ako dvíhať sociálny život nášho ľudu, vzdelávať ho, naučiť ho na domáce a obecné hospodárenie, urobiť ho hodným všetkých slobôd, navyknúť ho na verejné zhromaždenia, vštepiť mu slobodnú otvorenú povahu atď. Keďže sme aj tak zo zásady nechali stranou všetku politiku, zastali sme si úplne na morálno-sociálne pole a podpísali sme na všetkých stupňoch mapu nášho slovanského liptovského Eldoráda. Náš ľud s veľkým zadosťučinením ma videl teraz ruka v ruke kráčať s mojimi predošlými nepriateľmi. S najúprimnejšími želaniami nádeje a so slzami radosti požehnával nás, ktorí sme teraz všetci boli jeho synovia, bratia, ochrancovia, radcovia, ktorí sme sa teraz stali jeho všetkým. Mali sme sa dobre, ako na vrchu Premenenia a tak, ako môže byť dobre, nevýslovne dobre v našich vrchoch! Nato sa prihnala búrka z Prešporka, udreli blesky maďarského Jupitéra do otvorených bezolstných, láskou k ľuďom dýchajúcich srdc – a všetko je mŕtve, všetko stratené, všetci naši priatelia pobití. Ó, kliatba na ... ale, prejsť, kto vie načo je to dobré? Ja to prenechávam svojmu Zľutovníkovi, lebo on,

áno, len on môže nás previesť cez túto hroznú dolinu smrti k slovanskému národnému životu. Chcel som preklínať maďarských ministrov, najmä Slováka *Kossutha*, ktorý teraz ako druhý *Konrád Wallenrod*, ale nevedomky a neúmyselne, vykonal niečo tak hrozného pre slovanskú vec. Teraz sa však pýtam, či je väčšia radosť v nebi ako nad obráteným hriešnikom? A pozri len: slovenská aristokracia sa obracia, zmieruje sa s Bohom a so svojim dobrým, verným, ale týraným ľudom, no tatárski chánovia maďarizmu ozývajú alebo o túto radosť. Nijako a nikdy neujdú zasluženému trestu; ich čin je už sám osebe kliatbou.

Čo zatým nasledovalo v Liptove a v iných stoliciach, je príliš trápne pre mňa, než by som to tu mohol vyrozprávať, lebo sa to dotýka mňa a mojich týraných, pozatváraných, vo väzeniach pomätených, zomrelých, mučených priateľov a spolustúpcov, medzi ktorými mám dokonca rodného brata, ev. farára v Turci. — Naši aristokrati budú zase ex officio,⁶² aj keď s hlboko skrytou bolesťou v ľudských, ale až príliš zotročených srdciach znova sluhami „vyššieho cieľa“ uhorského štátu a jeho nešťastného ministerstva. Ako hovorím, všetko bolo stratené a možno sa dá znova nájsť už len vo svetle vojnovéj vaty. Vskutku, „nebeské kráľovstvo trpí násilie, a tí, ktorí činia násilie, uchvacujú ho“.

6.

Pokúsili sme sa ešte o niečo. Mysleli sme totiž, že sa vec našej národnosti inak utvorí, keď ju predložíme štátnemu celku a jeho orgánom ako jasne vyslovený výraz vôle a základnú požiadavku a historicko-politicky dokázaný právny nárok. Predsa podľa výroku nebohého primasa *Kopácsyho*: „Z karpatských kameňov by som chcel utvoriť Maďarov, keby som mohol.“ On ten výrok povedal pri istej príležitosti, keď sa mu jeden kňaz sťažoval na bezprávia maďarizmu pri cirkevnom rečovom donucovaní. Podľa tohto výroku boli sme my preto oprávnení vytvárať zo živých Slovákov sebavedomých, svojich práv sa rozumne domáhajúcich Slovákov. Aj to sme dobre vedeli, že pritom ide len o to, povedať im zrozumiteľné, slobodné slovo, aby sa v nich prebudil driemajúci vlastný človek. Usporiadať v každej slovenskej stolici aspoň jedno všeobecné ľudové zhromaždenie a ľud povie miliónom hlasov ako jednohlasne: „Áno, toto my žiadame, je to predsa naše právo, to nevyhnutne patrí k štátnemu občianstvu.“ A či slobodomyseľnému ministerstvu a všetkým tým ohromným obnovovateľom v Uhorsku vôbec nič nezáležalo na tom, naučiť sa poznávať žiadosti ľudu? Načo tu teda boli, či len kvôli samým sebe? Preto sme my boli dokonca štátne povinní, vysloviť takéto právne požiadavky, vyvolať ich zo srdca nášho ľudu a predniesť príslušným štátnym orgánom.

Pretože pochádzame z ľudu, medzi ním žijeme a pracujeme, spolu s ním znášame jeho núdzu a biedu, prijímame aj jeho posledné dary, ktoré nášmu géniovi, jemu oddanému, slová útechy a lieku mu dávajúcemu, z čistého srdca, ba holdujúco obetuje. Úplne len z neho, ním a pre neho existujúci, akože by sme neboli mohli a mali predniesť tie žiadosti a novým usporiadateľom uhorského štátu poukázať na práva, ktoré tu na nebi človečenstva stoja tak pevne ako hviezdy stálice, ktoré sa drak „maďarizmus“ teraz a navždy márne bude namáhať strhnúť.

Pritom nás viedol aj najlepšie mienený, najbezostnejší uhorsko-patriotický zmysel. Vedeli sme, že vo viacerých slovenských stolicach zavedený ľud vystúpil proti bývalým zemským pánom s takými požiadavkami, aké v tom čase vôbec neboli založené na zákone a ich uskutočňovanie by bolo malo tvárnosť hrozivého nebezpečia nepokojov a krviprelievania. My sme to vôbec nechceli, a preto sme zavrhlí aj len myšlienku na to. Brutálny demagogizmus bol u nás zásadne čo najprísnejšie zakázaný. Božemôj, či by predsa nemohla a nemala v tejto Bohom povolanej Európe nijaká národná a človečenská prosba o právo, cestou rozumne konajúceho humanitného organizmu, to znamená, pokojným spôsobom byť usporiadaná a upevnená? A či musí všetko dobré tu na zemi krvavými smrteľnými údermi k cieľu vliecť démonický, nad vlastným rozumom zúriaci mechanizmus? Veď akože nám Boh môže pomáhať, keď ku všetkému diabla voláme? Preto sme boli zásadne pevne rozhodnutí, cestou pokojnej revolúcie, ktorú Uhorsko práve tak slávne nastúpilo, aj s našim ľudom ďalej kráčať a ten ľud predovšetkým ochrániť od každého démonizmu. Nuž a napokon chceli sme za každú cenu nechať našich aristokratov pokojne po staroslovansky sa zdemokratizovať a nie ich, ako je to inde v Európe, vyňať z politického dýchania, štátne ich zahrdúsiť a zahlušiť, aby tým žili pre ľud. Oj, veď aké určenie má slovanská aristokracia! Nenaľakajte sa vy demokrati — moji priatelia! Démona treba pevne chytiť, aby sa stal dobrým démonom: tá aristokracia má určenie po staroslovansky sa zdemokratizovať. Ak si to ona uvedomí a činmi dokáže, ako napr. v Chorvátsku, bude to zisk pre nás Slovanov a onedlho môžeme povedať s oným českým aristokratickým demokratom: „Nechvalno nám v Némcech (napr. vo Frankfurtu) iskat pravdu, u nás pravda po zákonu a po svobode.“ Takéto myšlienky sa u nás vykryštalizovali na zásady a podľa toho sme sa rozhodli. S týmito úmyslami sme sa teda zhromaždili v Liptove 10. mája a spisali sme slovenské národné žiadosti. Majte strpenie a pozorne si ich prečítajte. Tu sú:

na Jeho c. kr. Veličenstvo, uhorský krajinský snem, na Jeho c. kr. Výsost palatína a miestokráľa Uhorska, na vysoké uhorské ministerstvo a všetkých priateľov ľudstva a národnosti.

1. Slovenský národ v Uhorsku prebúdza sa po deväťstoročnom spánku ako pranárod tejto krajiny a uvedomuje si, že táto svätá zem a táto matka vlasť, kolíska národných tradícií o sláve predkov a divadlo, kde dávni predkovia a hrdinovia krvácali za uhorskú korunu, bola až do terajších čias len jeho macochou, ktorá s ním nemilosrdne zachádzala a jeho reč a národnosť refazami hany a potupy spúťavala.

No v okamžení tohto svojho prebudenia chce slovenský národ zabudnúť na stáročia svojej bezprávnosti a potupy. On odpúšťa sebe i svojim utláčateľom a nič inšie nehýbe jeho rozradosteným srdcom, ako svätý oheň lásky a vrelá túžba vedieť, že je zabezpečená jeho sloboda, národnosť a jeho krajina. Preto ako pranárod a niekdajší jediný majiteľ tejto svätej zeme, slovenský národ pod zástavou tohto veku rovnosti vyzýva všetky národy Uhorska k rovnosti a bratstvu a zo svojej strany sa osvedčuje, že nechce žiadnu národnosť v Uhorsku ukrivdiť, uraziť a umenšiť a tým menej vyničiť ale aj on požaduje od národov Uhorska, aby aj oni zo svojej strany boli naplnení takýmto uhorským zmyslom pre vlastenectvo a aby uctením slovenskej národnosti sa hodnými stali priateľstva a lásky zo strany slovenského národa.

Lebo slovenský národ, ako z jednej strany nechce utláčať iné národy, tak z druhej strany nikdy nedovolí seba zohnúť do starého jarma a vyhlasuje pre terajšok aj raz navždy, že slávne meno uhorského vlastenca nikdy neprizná tomu, kto si nectí národnostné práva ktoréhokoľvek pod uhorskou korunou prebývajúceho národa. V dôsledku toho žiadame:

2. Aby sa na základe rovnosti všetkých národov Uhorska zriadil všeobecný krajinský snem pod uhorskou korunou žijúcich bratských národov, na ktorom (krajinskom sneme) by každý národ ako taký bol zastúpený a každý národný zástupca by bol povinný, svoj národ v jeho reči zastupovať, a preto poznať aj reči všetkých na krajinskom sneme zákonne zastúpených národov. Okrem tohto všeobecného krajinského snemu národov žiadame:

3. Osobitné národné zemské snemy, na ktorých sa budú konať všetky porady, ktoré sa predovšetkým týkajú dobra celej krajiny. Týmto cieľom sa majú vyznačiť etnografické hranice, aby sa tak každý národ k svojmu národnému stredu mocne mohol a smel priťahovať, a tak napríklad aby

maďarská menšina nebola prinútená slovenskej väčšine a slovenská menšina maďarskej väčšine slúžiť a poddávať sa. Práve vzhľadom na toto prísne zachovávanie slobôd a národných práv žiadame:

4. Aby poslanci všetkých národov Uhorska prisahou boli zaviazaní a povinní hovoriť na krajiniskom sneme v zmysle úprav, ktoré dostali od svojich voličov, a aby títo poslanci v prípade nevernosti a zrady na národe boli podrobení trestom, ktoré určia ich vysielatelia.

Slovenský národ, ktorý počíta najviac zradcov svojej národnosti, má dostatočné príčiny vysloviť túto požiadavku a všemožne ju podporovať.

5. Žiadame, aby zákon, podľa ktorého už teraz, pri začínajúcom sa preporodzovaní nášho štátu, maďarská reč sa predpisuje za reč v stolicích a vo výboroch, čím sa však náš ľud zákonom donucuje k nezákonnosti, hneď teraz bol tak zmenený, že sa zavedie materinská reč do všeobecných verejných rokovaní. Lebo sväté slovo slobody je znesvätené v prípade, keď sa slovenský, maďarsky nerozumejúci národ pri rokovaniach, vedených v nezrozumiteľnej reči, odsudzuje na nemotu. Národ náš by hrešil proti sebe aj proti štátu, keby už či prisviedčal alebo odporoval uzneseniam, ktoré nerozumie. Nuž a na takúto nezákonnosť nesmie a nemôže žiaden slobodný národ rozumným spôsobom donucovať iný národ. Tí úradníci a tie vrchnosti však, ktoré tomuto donucovaciemu zákonu až doteraz nemohli vyhovieť a verejné rokovania mestské a stoličné dovolili aj v národných rečiach, aby za tento skutok prirodzenej spravodlivosti neboli na zodpovednosť bráni.

6. Žiadame dokonale zriadené národné školy, ľudové, reálne, meštianske školy, dievčenské školy, učiteľské a kňazské semináre, vyššie učebné ústavy, gymnáziá, lýceá, akadémiu a jednu univerzitu. Všetky tieto ústavy majú byť založené na základe slobody vyučovania a učebná reč pre synov a dcéry slovenského národa nemá byť žiadna iná ako slovenská, aby na tomto základe náš národ mohol vychovávať svojich synov a dcéry, ktorí by boli verní jemu aj štátu.

7. Žiadame, aby uhorské stolice vo svojich školách, vyšších a nižších učeních ústavoch zriadili katedry slovenskej reči pre Maďarov, podobne slovenské stolice katedry pre uhorskú reč, aby sa týmto spôsobom tieto národy obopadne zbližili, a najmä, aby sa tieto národy na krajiniskom sneme vo svojich rečiach navzájom mohli rozumieť.

8. Vedení duchom národnej rovnosti žiadame, aby od základu bola vy-zdvihnutá všetka supremácia jedného národa nad ostatnými uhorskými národmi, aby tak žiaden národ od svojich vlastností ani v najmenšom nebol prinútený ustúpiť voči inému národu. Pre túto príčinu žiadame, aby slovenský národ svoju národnosť bez prekážky mohol označovať aj vonkajšími znakmi, ako sú farby a zástavy. Červeno-biele zástavy pokladáme za slo-

venské, červeno-bielo-zelené za maďarské, červeno-bielo-zelené so znakom Uhorska za krajinské. A tak si želáme aj za vodcov pre svoju slovenskú národnú gardu len Slovákov a pre ňu slovenské komando.

9. Žiadame, aby volebné právo nebolo určované podľa hodnosti a stavu, ale podľa ducha a práva rovnosti, a preto žiadame, aby každý svojmu národu verný, žiadnym zločinom a zlým skutkom nepošpinený štátny občan a uhorský obyvateľ, ktorý má dvadsať rokov, mohol voliť a ktorý má dvadsaťjeden rokov, zvolený mohol byť. Odpadli zradcovia národa, ktorí potupujú svoju materinskú reč a tajne alebo zjavne skutočné úklady stroja proti právu, cti a slobode národa, nesmú zastávať žiadne verejné úrady. Žiadame, aby najmä odteraz žiaden zradca slovanského národa nesmel úradovať medzi Slovákami. Prenechajúc zabudnutiu doterajšie hriechy od-národňovania, chceme sa pre budúcnosť zabezpečiť slávnostným vyhlásením, že budeme zradu na slovenskej reči a národnosti pokladať nielen za zradu na našom národe, ale aj na celej uhorskej vlasti.

10. Žiadame slobodu tlače bez tlačového zákona, slobodu vydávať noviny a časopisy bez kaucie, zriaďovanie kníhtlačiarní a kameňotlačiarní taktiež bez kaucie, ďalej úplné právo zhromažďovania a združovania na porady o obecných veciach; ako aj osobnú bezpečnosť pri cestovaní po krajine. Lebo s bolesťou sa musíme žalovať, že teraz získaná ústavná sloboda v dôsledku terorizmu, rozširujúceho sa po našich slovenských krajoch, pre stále strašenia a hrozby je do tej miery potlačená, že sa pokladá za poburovanie aj verejné rečnenie k ľudu pod holým nebom.

11. Žiadame pre uspokojenie našich spoluobčanov, ktorí bývajú v dedinách, mestečkách a po kopaniciach a už od mnohých rokov od mnohých ľudí sú na rôzne spôsoby utláčaní, klamaní, pripravovaní o svoje lesy, pasienky, role, obecné živnosti, kopanice a hôrne klčoviská a iné svoje vlastníctvo, aby sa pre uspokojenie týchto ukrivdených spoluobčanov hneď porobili také poriadky, aby prišli k svojim predošlým nehnuteľným vlastným, teda k svojim bývalým kopaniciam, pasienkam, lesom a hôrnyim klčoviskám a aby toto vlastníctvo oni aj ich potomci podľa práva neobmedzene mohli mať. Ďalej žiadame, aby sa v tom istom zmysle a na ten istý spôsob, na aký sa oslobodili urbárski poddaní od urbárskych povinností, zbavili poddanskej povinnosti a roboty aj alodiálni poddaní (ktorí sa na iných miestach menujú majiteľmi slobodných živností, kurialistmi, taxalistmi, kaštielskymi sedliakmi, komorníkmi, majerníkmi), hlavne však tí, ktorí už tridsaťšesť rokov vykonávali robotu, a podobne aby sa aj regálie stali vlastníctvom obcí.

12. Pretože slovenský básnik a spisovateľ Ján Kráľ so svojim priateľom *Rotaridesom*, učiteľom v Príbelciach, sú v Šahách hanebne uväznení preto, lebo slovanský ľud v Príbelciach pred verejným vyhlásením zákona po-

vzbudzovali na uhájenie jeho slobody – žiadame, aby títo, práve len preto nevinne uväznení obhajcovia a zástupcovia občianskej slobody čím prv boli prepustení na slobodu.

13. Keďže sa dozvedáme, že v susednej zemi Haliči, podobne poddanej rakúskej berle, naši súkmeňovci Poliaci ešte nedosiahli slobody, ktoré my požívame, pretože im tam neblahá byrokracia neprestáva klásť prekážky do cesty: žiadame, aby všetky národy pod uhorskou korunou prihovorili sa slovom energického, ľudského a kresťanského spolucítania a u Jeho Veličenstva nášho kráľa a pána vo Viedni o to prošebne nástojili, aby sa tomuto nešťastnému národu konečne už dostalo právo a milosť.

14. Slovenský národ kladie ako podmienku svojho šťastia a zábezpeku svojej národnosti vyplnenie týchto oprávnených požiadaviek a už vopred vyjadruje svoju úctu, vďaku a dôveru tak vysokému ministerstvu, ako aj všetkým štátnym občanom, ktorí budú podporovať tieto žiadosti. V opačnom prípade, v odkladaní alebo obchádzaní týchto žiadostí budeme vidieť, že sa náš národ má odsúdiť na predošlú slepotu a služobnosť.

7.

Aby sme s petičným prípisom spravili pokus u ľudu, chceli sme na druhý deň mať ľudové zhromaždenie. To nám nedovolili. Áno, celá tá vec sa už formálne diala v tóni šibeníc a hrdelných súdov, zriadených maďarskou nadvládou. Ľud sa teda zhromaždil na istom od mesta odľahlom mieste, a to večer. Ľud pochopil tie body, pochopil ich historické, politické a mravné odôvodnenie a vyriekol to s nesmiernym súhlasom. Sám nám ešte objasnil niektoré okolnosti, poprosil a zaviazal nás skrze nekonečnú milosť božiu, aby sme ho nenechali, že nás chce ako svojich vodcov verne nasledovať atď. Ach, bolo to posledné hodenie hrstky nášho na slzy tak bohatého sratia v lone nášho národa a tam zas toho celému Slovanstvu Rakúska tak hrozne pamätného 12. júna. Vyvolila ho za popravný deň proti nám sprisahaná maďarsko-nemecká nadvláda, a to súčasne tu v Prahe aj tam v Karlovciach, na severe i na juhu, aby vykonala ťažké údery kladivom proti slovanskému srdcu, ktoré sa teraz pohlo k prvému úderu životného pulzu. Nechala viesť tie údery našu vlastnú krv, *Hrabovszkého* a *Windischgrätza* a ich slovanských vojenských otrokov, aby sa aj tentoraz potvrdil výrok historickej skúsenosti: „Nikto nemôže tak strašne škodiť Slovanovi ako práve Slovan; nikto nemôže pomôcť Slovanovi, iba Slovan.“

Niektorí z nás Slovákov sme teraz vyobcovaní z krajiny, iní sú zavretí; všetci sme nemilosrdne odtrhnutí od nášho úbohého ľudu, od svojich rodín a príbuzných. Podľa 11. bodu Žiadostí (prosím, ešte raz si ho prečítajte) sme obžalovaní z komunizmu a bez ďalšieho, bez akejkoľvek obrany a pro-

cesu vyhlásení za vinných. Tlačené Žiadosti, ktoré sa mali ľudu rozdávať, zhabali a z rúk ich trhali. Pod hrozbou ťažkých trestov väzenia ich fakticky zakázali a potlačili.

Tak sme teraz zle, veľmi zle, a predsa tak dobre a tak pevne na svojej právnej pôde! Co teda teraz robiť? Co nám ešte ostáva? Akého prostriedku sa máme chopiť? — Svojpomoc? Môj ty Bože a Pane! Teda predsa? — Ako to však dopadne? — Boh nech je milostivý nám a našim neúprosným nepriateľom!

„Nebeské kráľovstvo trpí násilie a uchvacujú ho tí, ktorí činia násilie.“

^a Tót nem ember. Ebadta németje, országunk szemetje.

^b Nebohý palatín, žiaľ, že sa nazýval rakúskym arcikniežatom (bol prvým vládno-úradným faktorom maďarizmu), vyslovil to pri mnohých príležitostiach. Medzi nimi aj pri takejto: Evanjelicko-slovenská cirkev v Pešti, kazateľom ktorej je, ako je známe, slávny básnik Kollár, chcela sa osamostatniť od Maďarov a Nemcov, aby sa vyhlo mnohým súženiam, a vystavil si pre seba cirkevnú budovu. Pozemok pre budovu povolilo aj kr. miestodržiteľstvo, predsedom ktorého bol palatín. No Maďari a Nemci, Slovanom nepriazniví, vymohli u palatína späť vziať povolenie. Slovania nato vyslali deputáciu k palatínovi, aby vymáhala predošlé dané rozdelenie. Rečník deputácie, inak úctyhodný člen slovenskej cirkvi, zamestnaný v Uhorskom múzeu, oslovil palatína: „Slávne panujúca rakúska dynastia ešte v osobe vysokoblahoslaveného brata Vašej c. kr. Výsosti, cisára a kráľa Františka mnohokrát manifestovala, že Jeho Veličenstvo všetky národy Uhorska...“ Tu mu palatín skočil do reči a povedal s hnevitou tvárou: „Ja poznám v Uhorsku len jeden národ, a to je uhorský atď.“

^c Doslovne opakované za ľuďmi, ktorí sa pohybovali vo vyšších politických sférach, raz ako očiti svedkovia, iný raz však ako ozajstní dôverníci. Kto nevidí podľa toho, že maďarizmus = protirakúske sprisahanie. Týchto sprostých mládencov vo Viedni v marcových dňoch tak ozaj po rakúsky láskali, bozkávali a na rukách nosili. Chlap bol však dosť úskočný, aby zvedol dámu Vindobonu, a keď sa následky stali viditeľné a ona ho upomenula na to, ako aj na jeho mnoho prisah lásky a vernosti, a zároveň ho prosila o vydržiavanie vreštiaceho decka, vyskočil do výška, vypľul tak od srdca jedno teremtette a zvrieskol: „Isten teremtygyse (sto bohov), ani grajciara starej suke!“

[Editor:]

V marcových dňoch, rozumej r. 1848, keď vypukla viedenská revolúcia vo Viedni. Veľké maďarské vyslanstvo k cisárovi rozjasení Viedenčania nádherne prijali, netušiac, k akým dôsledkom povedie tá návšteva. (Samostatné uhorské, lepšie povediac maďarské ministerstvo a i.). Vindobona je lat. meno Viedne.

^d Po tomto zhromaždení dvaja Srbi navštívili nášho Jozeffyho, aby ho ubezpečili o svojich bratských sympatiách pri tomto nezaslúženom súžení. Obidvaja vysoko-postavení mužovia takrečeno holdovali slovanskému starešinovi, ktorého inzultovala neskrotená maďarská zberba, juráti a advokáti. Pri tej príležitosti sa jeden z nich vyslovil: „Quousque tandem abutentur isti barbari patientia nostra slavica? Quousque insultabunt impune gravissimis viris gentis nostrae? Tamen nos istis hominibus aciem monstrare debemus.“ (Dokedy budú ešte títo barbari zneužívať našu slovanskú trpezlivosť? Ako dlho budú ešte beztretné vysmievať najdôstojnejších mužov nášho národa? Naozaj musíme týmto ľuďom ukázať ostrie meča.) — To bolo 8. septembra anno 1841. — Milovaný ded Jozeffy bol teraz pripojený k svojim otcem. Práve v marcových dňoch tohto roku, keď správa o revolúcii vo Viedni prenikla aj do hlbokých karpatských dolín, sklonila sa na hrobový odpočinok drahá hlava vskutku dôstojného muža, oviata dychom smrteľnej choroby. Mocný hlas valiáciich sa udalosť času, do budúcnosti ktorého on často pozeral s pohľadom veštea, odznel už nad jeho úmrtným lôžkom. Pre nás na dvojnásobný žiaľ, pretože už nebol schopný zasvätiť auspicijnú veľkňazskú modlitbu svojmu Bohu, ktorého najvútornejšie zbožňoval a ktorý teraz

tak viditeľne svetom kráča. Odpočívaj v pokoji, ty šľachetná trpiteľská duša! Privolávam ti: „Have pia anima“ z tej Viedne, kde si ty, sprevádzaný *Chalupkom*, *Ferienčíkom* a mnou, nadarmo prosil o ochranu pre svoj ľud, a kde tvoje prosby, stratené ako semeno slz, s božou pomocou možno predsa len vyklíčia za steblo života a radostnú žatvu pre tvoj ľud. Skýtske utrhačné šipy maďareškov, ktorí ňa tak drzo tupili, tak tyransky prenasledovali, lietajú aj nad tvojim hrobom a zraňujú naše srdcia, ktoré sväto ochraňujú drahú rozpomienku na teba. A predsa – predsa len sa môžu tvoji nepriatelia, môžu sa tvoji maďarskí utláčatelia dívať, ako vstávajú aj mŕtvi nášho národa k ťažkému duchovnému súdu nad ich do neba volajúcou, Slovanom nepriateľskou nespravodlivosťou.

[Editor:]

Auspicijnú modlitbu (z lat.), takú, z ktorej by sa poznala vôľa božia (činnosť pohanských rímskych augurov, aplikovaná na Jozeffyho). *Have pia anima!* (lat.), buď pozdravená, zbožná duša!

* Slovensko-príslovne.

† Bolo to práve v júni. Pri audiencii sme sa v predsieni stretli s kniežatom A. Windischgrätzom. Ó, tá božská náhoda!

‡ Náš *Hurban* začal vydávať vedecký časopis. V tomto časopise, v ktorom vyšlo viacero podarených článkov a statí veľkého kresťansko-slovansko-uhorského učenia, ktoré sme najmä my Slováci povolani uskutočňovať, *Hurban* grófa *Zaya* tvrdo, ale zaslúžene zrezal. Totiž nešvár, ktorý nastaví gróf s projektovanou úniou oboch evanjelických vyznaní v Uhorsku, bol príliš zlý, pohanský a tyranský. *Hurban* už predtým v osobitnom spise odhalil tento nešvár a túto maďarsko-kalvínsku maškaraďu a dôkladne vypráskal niektorých profesorov, ktorí s celým kresťanstvom nakladali v najhoršom šubverzívnom zmysle. Spis vzbudil ohromnú senzáciu, hltali ho katolíci aj evanjelici a podráždil maďarskú, nudnú unistickú stranu, takže dala zaviesť súdnu inkvizíciu proti úprimnému vedeckému bojovníkovi. Gróf *Zay* vydal biednu brožúru proti *Hurbanovmu* spisu a udrel rovno do tváre evanjelických súvercov so svojím plánom nútenej únie. Bol to hotový škandál, a teda preň *Hurban* vo svojom časopise *Zaya* tak pokarhal, že si maďarskí unionistickí cirkevní páni nevedeli inak pomôcť, ako poprosiť arciknieža *Stefana*, aby zakročil proti *Hurbanovi* prezidiálnym výnosom. Toto bol prvý maďarský čin nastávajúceho uhorského palatina.

[Editor:]

Slovanský časopis, totiž Slovenské pohľady... (1. zv. 1846, 2. zv. 1847). *Subverzívnym zmysle* (z lat.), podvratnom. *Biednu brožúru*, Nepředpojaté náhledy o unii evanjelickú... (1846, prel. Karol Adamiš).

‡ Plnokrvný Maďar de genere *Loja*, ktorý prišiel s *Arpád*om do Uhorska. Pán gróf *Zay* je pozoruhodný exemplár maďarizmu. Inak celkom čestný, ale vo veciach maďarizmu najzaslepanejší nástroj onej strany. Potára dve na tri, aj najprotichodnejšie veci, keď jeho cudzími ideami napchaný rozum zabehne na pole maďarizmu. „Pozrite, páni moji,“ povedal nám, „my Maďari nie sme prví a najúčinnější pôvodcovia maďarizmu. Je ním vláda. Ona mu chce dopomôcť za každú cenu k výlučnému panstvu. My sme napr. len palatinovými spoluúčastníkmi. On mnohých z nás magnátov, ktorí sme sa držali ešte netečne alebo vlašne, tak strhol a maďarské zásady nám tak naočkoval, že sa tomu nedá odolať. A či viete, prečo chce vláda maďarský element tak jedine a výlučne podporovať? Páni moji, proti Rusku. Svätá aliancia bola i je fraška. Skôr či neskôr, ba onedlho príde k vojne s Ruskom a my Maďari

sme predným valom Európy proti ruskej moci, ako sme prv boli proti tureckej. Verte mi, Rusi sú za dva roky tu. No, ak by sa čokoľvek začalo robiť, predám všetky svoje majetky, hoci aj za polovičnú cenu, a vysťahujem sa do Ameriky.“ Iný raz povedal: „Ach, ako by to dobre bolo, keby sa Uhorsko a Poľsko mohli zjednotiť! Uhorsko-slovanský národ, približne tak, ak za *Eudovíta Veľkého*. Ej, to by bolo niečo nádherného, potom by bolo Rakúsko fuč“ atď.

[Editor:]

De genere Loja (lat.), z rodu Loja. Tento vymyslený „rod“, pravda, nemal maďarské meno, preto je tu ironické apostrofovanie „plnokrvný Maďar“. Za *Eudovíta Veľkého* bolo Uhorsko s Poľskom prechodne v personálnej únii, ale to trvalo len krátko. Po jeho smrti sa únia rozpadla.

Editorské poznámky

¹ Verbi Divini Minister (lat.), slova božieho kazateľa.

² Podľa starogréckeho filozofa Kébesa Tébskeho; pripisuje sa mu dielo *Pinax* (Obraz).

³ Ostatne myslíme, že Slovania musia byť pomaďarčení (lat.). Je to obmenený výrok Catona st. o Kartágu (*Carthaginem esse delendam*).

⁴ Na väčšiu slávu národa a hojnejší zisk (lat.).

⁵ Z úradu, úradnej povinnosti (lat.).

⁶ Samospasiteľnú (lat.).

⁷ Autor, ako vidieť z početných miest textu, „aristokraciou“ nazýval uhorskú šľachtu ako celok, hoci správne patrí ten názov len vysokej šľachte (od baróna vyššie).

⁸ Autorom vytvorený zvláštny termín (takých je v texte aj viac). Presný význam tohto slova možno by znamenal „všeobecná a čistá sloboda“, ako autor hneď zatým píše.

⁹ Kľúče ako trám hrubé (lat.; iron.).

¹⁰ „Naučte sa po napomenutí spravodlivo konať a neopovrhujte národmi“ (lat.). Za pôv. Vergillovo „divos“ (bohmi) Hodža dosadil „gentes“.

¹¹ Pojmové protirečenie (lat.).

¹² V Uhorsku sme Uhri. Čo si, to máš byť a nič iného nemáš chcieť (lat.).

¹³ Bezmenného notára kráľa Belu (lat.).

¹⁴ O nás bez nás (lat.).

¹⁵ Pôvodné maď. „zbojník“ tu Hodža rozširuje aj na šľachticov, pre ich odpor voči ľudu a jeho reči.

¹⁶ „Otvor sa“ (hebr.), Kristov výrok pri uzdravení hluchonemého.

¹⁷ Dôkazy viny (lat.), právny termín. „Ilýrmi“ sa nazývali vtedajší chorvátski buditelia.

¹⁸ Hrozná aj len povedať (lat.).

¹⁹ Jednohlasne (tal.).

²⁰ Prisediaceho, nízka hodnosť vo vtedajšej štruktúre uhorských stavovských stolíc (žúp).

²¹ Taktiež (lat.).

²² Alúzia na superintendenta Pavla Jozeffyho, lebo jeho úradný titul bol „dôstojný pán“.

²³ Stalo sa to Michalovi Hlaváčkovi, profesorovi levočského lýcea.

²⁴ Akcia sa uskutočnila podaním známeho prestolného prosbopisu r. 1842. (Porov. o ňom špeciálne dielo D. Rapanta, spomínané aj v úvodnej štúdii, aj na inom mieste pri prekladoch obrán.)

²⁵ Na podanie mienky (lat.).

²⁶ Vtedajší usmerňovateľ politiky a celého chodu verejného života v habsburskej ríši. Z tejto dlhoročnej pozície ho zmetla až marcová revolúcia vo Viedni r. 1848.

²⁷ Čo nechceš aby tebe robili, nerob ty iným (lat.).

²⁸ Pes fa bral (tisíc striel)!, nadávka.

²⁹ Obrazne (lat.).

³⁰ Nech odpočíva (lat.).

³¹ Neukážuc farbu (lat.), dosl.: ale neukážuc pazúr.

³² Hodža na Kollárov spôsob tu pokladal slovanské národy za „kmene“.

³³ Skratka: id est – to jest (lat.).

³⁴ Slovanská spoločnosť Banského okolia (lat.). Okolím sa rozumel obvod Banskej superintendencie, najväčšieho evanjelického cirkevného obvodu v bývalom Uhorsku.

³⁵ Ústav reči a literatúry slovanskej (lat.).

³⁶ Budín, maďarský Budín! (maď.).

³⁷ Päťročie (lat.).

³⁸ „Potlačená cirkev“ (lat.).

³⁹ „Tridsiati sme to isté prisahali“ (lat.). Rozumej Rimanovia, že zavraždia tohto etruského kráľa (sídlo mal v Clusium), ktorý bojoval s Rimanmi po vyhnaní ich posledného kráľa Tarquinia Superba.

⁴⁰ Prelínanie kazateľských a politických myšlienok. Je dosť časté v tejto Hodžovej brožúre.

⁴¹ Argus bol starogrécky netvor so sto očami. Zabil ho boh Hermes na rozkaz najvyššieho boha Zeusa.

⁴² Friedrich Stapss chcel r. 1809 v Schönbrunne zavraždiť Napoleona I. a Karl Ludwig Sand r. 1819 dýkou zavraždil v Mannheime Augusta Kotzebua tiež z politického motívu.

⁴³ Zákerne zavraždil na Kosovom poli r. 1389 tureckého sultána Murata I. Turci ho na mieste rozsekali, ale jeho obeť bola bezcieľna, lebo na Muratovo miesto okamžite nastúpil jeho syn Bajazid, ktorý Srbov celkom porazil.

⁴⁴ Živnej matky (lat.), čiže školy.

⁴⁵ Cvičenia alebo aj rečnickej školy (lat.).

⁴⁶ Znepokojovaní (z lat.).

⁴⁷ Ja vám (dám; lat.).

⁴⁸ Kvapka hĺbi kameň (lat.).

⁴⁹ Slová „týždenné noviny“ boli po nemecky vysvetlené pre nemeckých čitateľov, ktorí nerozumeli termínu „Týdenník“. Tu tie slová ponechávam v preklade kvôli úplnosti autorovho textu.

⁵⁰ Toto nebola len Zayova prehnaná mienka. Arciknieža Jozef ako dlhoročný pa-latín skutočne sa veľmi zasadzoval za Maďarov a ich vec.

⁵¹ Vefaosvietený pán gróf (lat.).

⁵² „Večné odpočinutie“ (lat.).

⁵³ V orig. stojí „slawische Cechen, Kmeten und Wladyken“ (66). Kontext ukazuje, že „Čechen“ je tlačová chyba namiesto „Lechen“ (pomenovanie zámožných zemanov), preto prekladám to slovo „lechmi“.

⁵⁴ Opätného poznania (gréc.).

⁵⁵ „Znak“, „s, pod a v“. Porov. pozn. 40.

⁵⁶ „A čo budeš slovanskú prirodzenosť aj vidlami vyháňať, bude sa predsa len stále vracat“ (lat.). Dodaním príđ. m. „slavicam“ situácii prispôsobené staré latinské príslovie.

⁵⁷ „Len tlač“ (alebo núť; maď.).

⁵⁸ Panslávské pohyby alebo skôr vzbury (maď.).

⁵⁹ Tak (presne takto; lat.).

⁶⁰ Svinský pastier (maď.).

⁶¹ Tak pozri (tak ti to ukáže; lat.).

⁶² Z úradu, z úradnej povinnosti (lat.).